

RÉGI MAGYAR DRÁMAI EMLÉKEK
XVIII. SZÁZAD

6/2.

Sorozatszerkesztők

DEMETER JÚLIA, KILIÁN ISTVÁN, PINTÉR MÁRTA ZSUZSANNA

FERENCES ISKOLADRÁMÁK II.

Csíksomlyói passiójátékok 1740–1750

Szerkesztette

DEMETER JÚLIA
PINTÉR MÁRTA ZSUZSANNA

Sajtó alá rendezte

DEMETER JÚLIA
KILIÁN ISTVÁN
MEDGYESY S. NORBERT
PINTÉR MÁRTA ZSUZSANNA
KŐVÁRI RÉKA (zene)
MISKEI ANTAL (latin szöveg)

BALASSI KIADÓ
BUDAPEST

A kötet a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal
támogatásával jött létre
(Témaszám: K 119865)

A Magyar Tudományos Akadémia Textológiai Munkabizottsága által elismert
kritikai szövegkiadás-sorozat

A könyv megjelenését támogatta

MAGYAR MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

ERDÉLY ÖRÖKSÉGE ALAPÍTVÁNY

Lektorálta
HORVÁTH MÓNIKA

A jegyzeteket angolra fordította
GYÁRFÁS VERA

Kottagrafika
PÁLÓCZY KRISZTINA

© Demeter Júlia, Kilián István, Medgyesy S. Norbert,
Pintér Márta Zsuzsanna, Kővári Réka, Miskei Antal, 2021

ISBN 978-963-456-093-7

TARTALOM

Bevezető	7
Introduction	11
Felhasznált irodalom (Bibliography)	15
1. Kuna István László: <i>Passiójáték Mózes történetével</i> (Csíksomlyó, 1740. április 15. nagypéntek) Sajtó alá rendezte <i>Pintér Márta Zsuzsanna</i>	23
2. Kuna István László: <i>Jézus Krisztus szenvedéstörténete ószövetségi előképekkel és a hét főbűnnel</i> (Csíksomlyó, 1741. március 31. nagypéntek) Sajtó alá rendezte <i>Pintér Márta Zsuzsanna</i>	117
3. Kuna István László (?): <i>Androphilus áldozata: a megváltás allegóriája</i> (Csíksomlyó, 1742. március 23. nagypéntek) Sajtó alá rendezte <i>Demeter Júlia</i>	221
4. Keresztes Kelemen Bazil (?): <i>A halandó testbe öltözött halhatatlan Isten szenvedésének rövid bemutatása</i> (Csíksomlyó, 1743. április 12. nagypéntek) Sajtó alá rendezte <i>Medgyesy S. Norbert</i>	315
5. Fodor Ferenc Ambrus (?): <i>Passiójáték a világ teremtésével, Káin és Ábel, Mária Magdolna és az ifjú történetével</i> (Csíksomlyó, 1744. április 3. nagypéntek) Sajtó alá rendezte <i>Medgyesy S. Norbert</i>	367
6. Csergő Péter Krizogon: <i>Játék az uzsora fertelmes voltáról</i> (Csíksomlyó, 1745. április 16. nagypéntek) Sajtó alá rendezte <i>Demeter Júlia</i>	469
7. Péterffi István Márton (?): <i>Az igaz Messiás hirdetése</i> (Csíksomlyó, 1746. április 8. nagypéntek) Sajtó alá rendezte <i>Kilián István</i>	535
8. Petres Imre Zsigmond (?): <i>Áhitatos nagypénteki játék a bűnbeesés történetével</i> (Csíksomlyó, 1748. április 12. nagypéntek) Sajtó alá rendezte <i>Pintér Márta Zsuzsanna</i>	645
9. Bocskor Tamás Paulinus (?): <i>Crassianus tragédiája</i> (Csíksomlyó, 1749. április 4. nagypéntek) Sajtó alá rendezte <i>Demeter Júlia</i>	707

10. Csergő András Lőrinc (?): *A bűnös ifjú tragédiája*
(Csíksomlyó, 1754 [?] / 18. század közepe [?])
Sajtó alá rendezte *Demeter Júlia* 761
11. Ismeretlen szerző: *Úrnapi játék*
(Csíksomlyó, 18. század közepe)
Sajtó alá rendezte *Medgyesy S. Norbert* 819
12. Ismeretlen szerző: *Krisztus passiójának megjelenítése égi perrel és ördögökkel*
(Csíksomlyó, 1750–1767 között)
Sajtó alá rendezte *Pintér Márta Zsuzsanna* 835

4.

Keresztes Kelemen Bazil (?)

A HALANDÓ TESTBE ÖLTÖZÖTT
HALHATATLAN ISTEN SZENVEDÉSÉNEK
RÖVID BEMUTATÁSA

Csíksomlyó

1743. április 12. nagypéntek

[SZEREPEK:

TOBIAS IUNIOR
TOBIAS SENIOR
RAPHAEL ANGELUS
SERVUS
ANNA [Tobias Iunior anyja]
CHRISTUS
PETRUS
JOANNES
JACOBUS
JOANNES BAPTISTA
DISCIPULI
MARIA
ANGELUS PRIMUS
ANGELUS SECUNDUS
MILES PRIMUS
MILES SECUNDUS
MILES TERTIUS
MILES QUARTUS
MILES QUINTUS
MILES SEXTUS
ANNAS
JUDÆI OMNES
JUDÆUS CARDALI
JUDÆUS BRONTRIUS
GABRIEL ANGELUS
MUNDUS
MORS
PILATUS
TESTIS PRIMUS
TESTIS SECUNDUS
TESTIS TERTIUS
TESTIS QUARTUS
JUDÆUS XITOPHUS
JUDÆUS FRAGBER
JOSEPH AB ARIMATHIA]

DEI IMMORTALIS IN CORPORE MORTALI PATIENTIS
BREVIS REPRÆSENTATIO PARASCEVICA

in pium spectaculum et ad horrorem omnium peccatorum exhibita et per
Schenas repræsentata a' Spectabili, Perillustri ac Ingeniosa Iuventute
Csik Somlyoviensi,
Anno 1743. Die 12 Aprillis.

PROLOGUS

Oh! Irgalmasságnak s Kegyelemnek Atyja,¹
Minden bűnösőknek magához hívója,
Ki az ő Szent Fiat ma halálra atta,
Kinek nézőtere Fiait hivatya.²

5 A Christus minyájon áltálam titeket
Hivat, kik Ádámmal almában őttetek,³
Hogy bűn rutságában többbe ne késsetek,⁴
Szent halalat neszven hozzaja térjete.⁵

10 Látom, hogy felesen már el érkesztetek,
Talám vigaságot látni ugyekesztek,
De ma vigaságra nem indul szivetek,⁶
Ha Christus halálát sziből szemlélitek.⁷

15 Jertek aszert, kerlek, kik terhelve vattok,
Bűnnek rutsagaban, mint viszben uszkaltok,
Jertek, itt minyajon mind meg tisztittatok,
Ha Christus Fiarol sziből gondolkottok.

20 Ne légy háládatlan, oh, Emberi nemzet,
Mert a Christus Jésus eretted szenvedett.
Jaruly hozza, kerlek, mert teged keresett,⁸
Hogy pokol torkabol szabadicsa lelkedet.⁹

¹ Atya [Emendáltuk.]

² nezotere [Emendáltuk.]

³ Adámmal [Emendáltuk.]

⁴ nekessetek [Emendáltuk.]

⁵ terjete [Emendáltuk.]

⁶ dema [Emendáltuk.]

⁷ Hi halalat [Emendáltuk.]

⁸ kereset [Emendáltuk.]

⁹ pooltorkabol [Emendáltuk.]

Azert vigasagot senki ma ne várjon,
Lehetetlen, hogy itt arra fel induljon,
Hanem szüve szerent ugyekeszék azon,
Alazatos szivet Christusnak mutasson.

25 Fel teczet napja az ő szomoruságanak,
Ezen a nap es hold gyaszban borultanak.
Halalát siratyák Teremtő Uroknak,¹⁰
De sok bűnős ember nemad hitelt annak.

30 Azert az ilyjenek jól ra vigyazzanak,
Hogy lelki vakságban ne mulatozzanak,
Hanem ertek felvett kinyait Christusnak,
Szenleljek fájdalmit keserves Anyanak.

35 Talam ha meg látják ma a Szűz Mariat,
Szent Fiaér felvett Szivinek fájdalmát,
Mikeppen bucsuzik, s adja szent áldását,¹¹
Eppen meg lagyitya szívők erőss fogyát.

40 Mert inkább kivánta magának halálát,
Hogy sem szűlöttének látni ily nagy kinyát.
Mind elő számlálja Anyai fájdalmat,¹²
Hogy ily rut haláltól menthetné Szent Fiát.¹³

De a Christus Jesus ebben Szent Anyanak
Nem enged, mert tuya emberi állatnak
Őrök kárhozatyát, Adam fiainak,
Aszert akaratyát teszi Szent Atyának.

45 Ezen akaratyá az Atya Istennek,
Mi legyen, meg mongyuk, es a Szent Léleknek,¹⁴
Ha mi halgatoink, kik ide gyültének,
Nem sajnalják várni végit beszédünknek.¹⁵

50 Meljet nem egyebert, hanem kik vétkestünk,¹⁶
Lelki vigasztalást hogy innen vehessük.
Hozzuk elé, és hogy bűnből ki terhessünk,
S a Christus kinyaiban veletek lehessünk.

¹⁰ Terentő [Emendáltuk.]

¹¹ agya [Emendáltuk.]

¹² számlálja [Emendáltuk.]

¹³ Menthetne; Fiat [Emendáltuk.]

¹⁴ mogyuk [Emendáltuk.]

¹⁵ varni; vegit [Emendáltuk.]

¹⁶ vetkestünk [Emendáltuk.]

SCENA PRIMA

(*Præfiguras Christum Dominum voluntatem Patris.*)¹⁷

TOBIAS IUNIOR

En, kisebb Tobias, szerelmes Atyámnak
Egyetlen egy Fia, Óreg Tobiásnak
55 Vagyok, s tehát szűkseg ő javallásának,
Engedyek mingyarást parancsolatyanak.

Kedves, édes Atyám, a te akaratod,
Amint latom, nem más te parancsolatod,
60 Hanem hogy menyek el, ez a kivanságod,
S Gabelustol vegyem ki adot marhádót.

Parancsolatodnak engedelmeskedni,
Kesz vagyok, jo Atyám, ő hozza el menni,
Mind jobbnak űsmerem én ugy cselekedni,
Te teczesed szerent a pénszt felis venni.¹⁸

65 De hogy utazásom szerencsesebb legyen,
A te tanacsodot, jo Atyám, el veszem,¹⁹
Akeppen, fogadom, hogy en cselekeszem,
Kerlek azert teged, hogy e legyen készen.

Nem tudom, én a penszt mi modon keressem,²⁰
70 Es a Médusokhoz mikeppen erkeszzem?
S Gabelus felől is hogy hogy kerdezkedgyem,
Mivel ennekem ott soha nem volt létem.

Mind Gábélus nálam, s mind én Gábélusnál,²¹
Ismeretlenségben vagyunk mi egymásnál
75 Azutan sem tudom, mely a medusoknál,
Ismertetne engem jobaratainknál.

¹⁷ Patris <sui Coelestis Sequendum.>

¹⁸ peszt [Emendáltuk.]

¹⁹ Ate; Atyam [Emendáltuk.]

²⁰ peszt [Emendáltuk.]

²¹ nalam; en [Emendáltuk.]

TOBIAS SENIOR

Edes, kedves Fiam keze irásának,
Gábelust úgy vellem, nemmond ellent annak,²²
S. nemis fogja ellent tartani másénak,²³
80 A mely nálam vagyon, tartya bizsónságnak.

Azért meny el, Fiam, s kérsz mostanában,
Aki veled járjon, es semmi orában
Ne távozzék tölled semmi dolgaidban,²⁴
Ferfiat magadnak társul ezen utban.

85 Ha iljen ferfiat kaphatsz hamarságal,²⁵
Bizonyos fizetest igirj hamarsággal,²⁶
Mert aztot meg adom en minden bizonyal,
Csak hozzád ezután legyen igasságal.²⁷

(Hic parem redita Parente, et invenit Angelum, quem Salutans ait.)

TOBIAS IUNIOR (*ad Angelum:*)

Szerencses jo napot, ifu, kivanok
90 Teneked, és kérlek, hogy a miket mondok,
Ne tarcsd ravasságnak, mert valóságosok,
Artani bizonyal, hid el, nem akarok.

Azért en mereszlek tegedet kérdeni,
Honan valo vagy te, akarom meg tudni,²⁸
95 Mert szűksegés nalam mostan oljan ferfi,
A melynek tegedet en ismerlek lenni.

RAPHAEL ANGELUS (*ad Thobiam Iuniorum:*)

Honnan valo vagyok, en azt nem tagadom,
Es mely nemzeségből légyek, meg is mondom,²⁹
Izrael Fiaj közül származásóm vagyon,
100 S nem máshunnan valo az én voltom.

²² ne [Emendáltuk.]

²³ masénak [Emendáltuk.]

²⁴ tavzzk [Emendáltuk.]

²⁵ kaphcz [Emendáltuk.]

²⁶ hantorságal [Emendáltuk.]

²⁷ Hozzad [Emendáltuk.]

²⁸ [A *Honan* szóvégi *n*-je föléírva.]

²⁹ nenezégből légek [Emendáltuk.]

TOBIAS IUNIOR

Az Isten tegedet sok szíp áldásokkal
Álgyon meg, kivanom, minden fele jokal,
Hogy meltosztattal az alkolmatossagal
Meg mondani, ki vagy, egy, ket, három szoval.

105 De megis kerdelek, felej nekem arra,³⁰
Az utat tudod e, mély tartományokra,
Menyen Medusoknak roppant városokra,
S egyenest vezetni Gabelus hazara.

RAPHAEL ANGELUS

110 En azon az uton nem csak egyszer jártam,
Mert én Medusoknak varossaban voltam,³¹
Es Gabelus Atyánk Fianal lakosztam,³²
Egbatanis legyen vele mulatosztam.

TOBIAS IUNIOR

Kerlek, varakozal itten egy kevesse,
Miglen az Atyámnak teszem esztet hirre.³³

(*Ad Patrem:*)

115 Jo Atyam, tanáltam olyjan ifiura,
Ki velem el jőjön ezen szolgálatra,
S kész is az utaknak megmutatására,³⁴
Es engem vezetni Gabelus házara.

TOBIAS SENIOR

120 Csudálkozom, Fiam, hogy illy hamar kaptál,
Olyan efiat, akire most akadtál,
Kérlek azért teged, azon munkálkodgyal,
Hogy hozzám be hijjad aztat, kit mondottal.

TOBIAS IUNIOR³⁵ (*ad Angelum:*)

Az Atyám, Tobiás, mostan azt kíványa,
S azon ker tegedet, jólj be ő házába.

³⁰ [A *nekem* szóban az „em” végződést az alatta lévő *d* betű szárával áthúzta a másoló.]

³¹ merten [Emendáltuk.]

³² Atank [Emendáltuk.]

³³ Atamnak [Emendáltuk.]

³⁴ keszis [Emendáltuk.]

³⁵ [A *Tobias Iunior* a kéziratban rendezői utasításként szerepel.]

RAPHAEL ANGELUS³⁶ (*ad Tobiam intrans ait:*)
125 Kivanok te neked szerentses jo napot,
S Vigasztalásokal örvendetes dolgot.³⁷

TOBIAS SENIOR³⁸ (*ad Angelum:*)
Minemű örömem lehetne en nekem,
Kinek setetségben van mindenkor létem,³⁹
130 Ég vilagosságot eppen nem neszhetem,
Tőmleczben ülnie en kinszerittetem.⁴⁰

RAPHAEL ANGELUS
Bizzál az Istenben, es légy erős szivel,
Közel vagyon, hogy meg gyógyittassál ezzel.

TOBIAS SENIOR
Biztadhadd-e magad, hogy az en Fiamat,⁴¹
El vidd Gabelushoz kedves magzatomat?⁴²

RAPHAEL ANGELUS
135 Mivel az utaknak mogyát en jól tudom,
En őtött el viszem, s hozzád visszahozom,
Kivant egészebe láthatod, allittom
Őtött, midőn meg jó, aztot neked mondom.

TOBIAS SENIOR
140 Az Isten szerencses uton vezereljen,
Mind ketten, kivanom, hogy bekeségesen,
Visza johessetek, es örvendetesen
Köszőncselek teged Fiammal kegyessen.

(*Ad Filium:*)

145 Edes, kedves Fiam, Gabelus irását
Neked által adom, vegyed Contractussát,
Hogy meg mutathassad a pensz igasságát,
Meljet midőn meg kapz, ad vissza jószágot.

³⁶ [A *Raphael* szerepnév rendezői utasításként szerepel.]

³⁷ örvendetes [Emendáltuk.]

³⁸ [A *Tobias Senior* a kéziratban rendezői utasításként szerepel.]

³⁹ letem [Emendáltuk.]

⁴⁰ tőleczben [Emendáltuk.]

⁴¹ biztathadde [Emendáltuk.]

⁴² vid [Emendáltuk.]

Azon kúl valamik lesznek szükségesek,
Az utra mind azt most el készítettetek,
Hogy bátron mindenut ketten mehesetek,
150 Es onnan mihozzánk vissza jöhettek.

TOBIAS IUNIOR

Jó szolgám, hallod-e Atyám akaratyát?⁴³
Azert mingyart készítsd a kenyeres táskát.⁴⁴

SERVUS

Uram, mindeneket már elkészítettem,
Szükségesnek en amiket itelletem,
155 Parancsolatotod ebben be töltöttem,
Mivel Atyádnak is szándékát ertettem.⁴⁵

TOBIAS IUNIOR⁴⁶ (*ad Patrem:*)

Valamik az utra szükségesek voltak,
Mind azok mi nekünk mostan készen vannak,
Minek előtte erednek az utnak,⁴⁷
160 Halljátok atyáim szavat Fiatoknak.⁴⁸

Mivel mesze földre, szerelmes, jó Atyám,⁴⁹
Kellessek tölletek, kedves edes Anyám,
El mennem en nekem, azert azt kivanom,
Hogy kedvetek szerent en el bucsuzhatnám.

165 En az Ur Istennek vagyok ajándéka,⁵⁰
Nektek, szüleimnek magzatya,
Azer banat, avagy keserűség szava
Nem akarok lenni, sőt, vidamitoja.

170 Az Isten, kivanom, minden féle jokal⁵¹
Algyon meg egyellő szives akaratal,
Hogy életeteket tú szomorúsaggal⁵²
Ne eljetez, hanem sok vigaságokkal.

⁴³ hallode [Emendáltuk.]

⁴⁴ keszid; táskat [Emendáltuk.]

⁴⁵ szandekat [Emendáltuk.]

⁴⁶ [A *Tobias Junior* a kéziratban rendezői utasításként szerepel.]

⁴⁷ előtte erednek [Szótagszám miatt kiegészítettük.]

⁴⁸ haljatok [Emendáltuk.]

⁴⁹ foldre [Emendáltuk.]

⁵⁰ ajandeka [Emendáltuk.]

⁵¹ fele [Emendáltuk.]

⁵² eltettket [Emendáltuk.]

Az én hozzám való gaszdálkodastokért⁵³
Biszom az Istenben, hogy reatok azért⁵⁴
175 Gondot visel, s nem hogy jó tetemenytekért,⁵⁵
Hanem meg latogat fuhaszkodasimért.⁵⁶

Már utnak eredeck, hanem az Istenben
It hadlak, s kivanom, hogy visza jőtőmben,
Teged, kedves Atyám, szerencses életben,
180 Anyámal lássalak friss jó egességben.

*(Hic discedit Raphael cum Tobias, et Mater Tobiae cantabit ad
notam jaj nagy kedven.)*⁵⁷

ANNA

Jaj, kedves Fiamnak
Töllem elvalasa,
Mely keserves mesze földre
Szörnyű változasa.

185 Jaj, már banatimban
Ki vigasztal engem?
Edes Fiam, miért hagyal el,
Jaj, meg hasad szivem.

Ah! Keserves ora,
190 Melyben el szalasztam,
Vénségünk nagy istápjat,⁵⁸
Hogy meg nem találhatom.

Jaj, hol vagy, szivemnek
Buzgo kivansága,
195 Eletemnek nincsen⁵⁹
Semmi vigasaga.

⁵³ Azen gaszdalkodastokat [Emendáltuk.]

⁵⁴ Biszonaz [Emendáltuk.]

⁵⁵ tetemelytekért [Emendáltuk.]

⁵⁶ fuhaszkodasimert [Emendáltuk.]

⁵⁷ [Az *notam jaj nagy kedven* nótajelzés aláhúzva.]

⁵⁸ venségünk [Emendáltuk.]

⁵⁹ Eletemnek <immár> nincsen

TOBIAS SENIOR (*ad Annam:*)

Kerlek, ne sirankozz, mert jó egészségben,⁶⁰
El jut *a mi Fiunk* es midőn Rágosben⁶¹
Dolgot el végezi, bizony hogy életben,⁶²
200 Visszajő mi hozzánk s köszönt nagy örömmel.⁶³

SCENA SECUNDA

(*Christus solus comparet.*)

CHRISTUS

Hallátok Tobiast engedelmeskedni,
Mint kivant mindenben Atyjának tetczeni,⁶⁴
Es akaratyanak ő eleget tenni,
Amit meg parancsolt, aztot veghez vinni.

205 Hát, en az Atyámnak es a Szent Leleknek⁶⁵
Latvan a vokskot mind a ket személynek,
Kinek az Ég s a föld engedelmeskednek,
Hogy szegjem kedveket tehat en ezeknek.

210 Az én Szent Atyámnak az ő nagy hatalma,
Mind öröktől fogva eppen tulajdona,⁶⁶
Az üdőben is már nagy hatalmassaga,
Ki terjet teremtvén mindent e világra.

215 Kik közül Adamot ő nagy meltságba
Teremtvén allitta földi urasagba,
De a gonosz ördög őtöt halojaba,
Bűnben eljtven vive nehesz rabságára.

220 Mert hogy a meg tiltot gyűmölcsöt meg őték,
A Paradicsomban nincs már neki *helye*,⁶⁷
S nem csak neki, hanem egész világ vele
Esett nagy vetekbe, s már szenved erette.⁶⁸

⁶⁰ sir<...> [Olvashatatlan szöveg, értelemszerűen kiegészítettük.]

⁶¹ ami Fiunk ami Fiunk [Az egyiket elhagytuk.]; midon [Emendáltuk.]

⁶² vegezi [Emendáltuk.]

⁶³ visszajo [Emendáltuk.]

⁶⁴ Atyanak [Emendáltuk.]

⁶⁵ hat [Emendáltuk.]

⁶⁶ örktől [Emendáltuk.]

⁶⁷ [Szótagszám miatt értelemszerűen kiegészítettük.]

⁶⁸ eset [Emendáltuk.]

Azert az Atyamnak az az akaratya,
Hogy az embert ebből meg valcsam, kivanya,
Őrdóg hatalmában ne hadgyam rabságra,
Hanem magam menyek ertek hoszu utra.

225 En amint edig is kész voltam elmenni,
Es kedves Atyámnak engedelmeskedni,
Ő teczese szerent most is cselekedni
Kész vagyok, el megyek embert meg váltani.

230 De minek előtte en utnak erednek,
Valamint Tobias, tarsat hogy keressek,
Szükséges ennekem kivel utnak fognék,
Hogy ennek is részt a kegyelembe nyernék.⁶⁹

235 Azert tű, minyajon, kik terhelve vattok,
Jojjetek en hozzam, s ha akaratotok
Engedni fog nektek, lesz vigasztalástok,
De ugy, ha ennekem szomat fogagyátok.⁷⁰

240 Jöjjetek, mert mostan van a szoros utra
Alkalmatosságtok, hogy mehettek arra,
Jöjjetek, s terjetez penitencziara,
Mert így lesztek meltok Isten országára.

Maskent a keserves őrdóg halojából,⁷¹
Meg nem szabadultok az ő rabságabol,⁷²
Ha hozzám nem jötök, s kegyes buzgoságal,⁷³
Nem követtek engem alázatosságal.

(Hæc audientes discipuli sequentur eum.)

PETRUS

245 En tegedet látlak lenni igasságnak
Lenni, es Istentől küldőt Messiásnak,
Azert en engedek ate szavaidnak,
Eleget is teszek parancsolatidnak.

⁶⁹ nyerne [Emendáltuk.]

⁷⁰ fogagyatok [Emendáltuk.]

⁷¹ maskent [Emendáltuk.]

⁷² ő <halajat> rabságabol

⁷³ hozzam keges [Emendáltuk.]

JOANNES

250 En is, Janos, neked kivanok szolgálni,
Mindenben szüvesen engedelmeskedni,
És utazasodban tarsad neked lenni,
Azert méltosztassál nekem parancsolni.⁷⁴

JACOBUS

255 Kerlek en is, Uram, ne hagy el engem is,
Mert mikent meg hallám ate beszédedet,⁷⁵
Mingyart felgyullaszták szavaid szívemet,⁷⁶
Már erted kész vagyok önteni véretem.⁷⁷

JOANNES BAPTISTA

260 Ime az Istennek artatlan Báránnya,⁷⁸
Aki evilagnak bűneit magára
Kivánnya fel venni, azert őtöt algya⁷⁹
Minden Lelek, mert ez bűnösőknek zsolgya.⁸⁰

(Hic Petrus, Joannes, Jacobus adorant eum dicentes:)

PETRUS, JOANNES, JACOBUS⁸¹

Imadunk tegedet, szerelmes Mesterünk,⁸²
Kerünk, hogy Istennél légy szószólónk nekünk.⁸³

CHRISTUS

265 Peter, János, Jakab, szerelmes barátim,
Latom szandektokat, hogy uti társaim
Akartok ennekem lenni tanítványim,
Azer meg mutatom en vegső oraim.

270 Felséges Atyámat, akitől születtem,
Es Szent Lelek Istent, kit én is leheltem,⁸⁴
El hattam Emberert ily nagy drága kincsem,⁸⁵
Kikel mindőrőke egy volt természetem.

⁷⁴ méltosztással [Emendáltuk.]

⁷⁵ beszédedet [Emendáltuk.]

⁷⁶ felgyullasztak [Emendáltuk.]

⁷⁷ erted <...tent> kész [Olvashatatlan szó]; véretem [Értelemszerűen kiegészítettük a szöveget.]

⁷⁸ Baranya [Emendáltuk.]

⁷⁹ kiványa [Emendáltuk.]

⁸⁰ solgya [Emendáltuk.]

⁸¹ [A szereplők nevét az utasítás alapján pótoltuk.]

⁸² Immaduk [Emendáltuk.]

⁸³ Istennel legy szószollonk [Emendáltuk.]

⁸⁴ enis lehettem [Emendáltuk.]

⁸⁵ daga [Emendáltuk.]

Az Angyalokat is fogjokért el hattam,
Ékes palotámból szívből le szállottam,⁸⁶
Midőn a betegek lelki sebet láttam,⁸⁷
Az Ember vetkinek orvosságot hoztam.

275 Ámbár nagy kinokra, tugyam, keljen mennem,
Rut gyalázatokal meg elegíttetnem,
Megostoroztassék szörnyűn az én testem,
Cseppig ki ontassék dragalátos vérem.⁸⁸

280 Mind azáltal azzal semmit nem gondolok,
Mert nagy szeretettől éppen gyuladozok,
Emberi nemzethez, kit szívből kívánok,
Jöttem, s meg is mondom nektek, hogy tugyátok.

285 Tű is, tanítványim, ezen szenvedesben,
Tudom, reszesültök, ha nemis mindenben,
De ne gondoljatok azzal, mert menyekben
Reszesekke tésznek örök dicsőségben.

(Discipuli simul ad Christum:)

DISCIPULI

Oh, édes, jó Urunk, szerelmes mesterünk,
Ha kel is mű nekünk teveled szenvednünk,
Mű mindazon által örökke dicsirünk,
290 S az egész világon mindenűt hirdetünk.

SCENA TERTIA

(Comparet Tobias Senior cum Anna.)

TOBIAS SENIOR⁸⁹

A Szomoruságnak eljött már a napja,
Bánat, keserűség fájdalmas orája,
Melyben mű szemeink Fiunkat nem látja,
Jaj, már nincs szívunkot, aki vigasztalja.⁹⁰

⁸⁶ ekes; sziből [Emendáltuk.]

⁸⁷ sebet [Emendáltuk.]

⁸⁸ verem [Emendáltuk.]

⁸⁹ <Anna> Tobias Senior

⁹⁰ ninc [Emendáltuk.]

295 Edes, kedves Fiam felől azt alittom,
Hogy ottan kesődik, csak azt gondolhatom,
Hogy Gabelus meg holt, kin szűből bánkodom,
Es nincs, ki megagya a penszt, azt mondhatom.

Máskent az el mondott napra megjót volna,
300 Ha akadaly őtöt nem kővette volna,
Mert ő elmenteben nekünk azt mondotta,
Hogy viszajő hozzánk e maji *Szent* napra.⁹¹

Azert is mind eddig e napot csak vártam,
Meljen vigaságom hogy leszen, csak bisztam,
305 Eletem Istentől nyújtani kivantam,⁹²
Szüntelen győtrődven napokat számláltam.

De, amint most látom, nem orvendetesnek
Mondhatom e napot, hanem keservesnek,
Mert e szomoritya mű öregsegűnknek
310 Napjait, s okozza veget életűnknek.

Jaj, már, oh, fájdalom, hogy kedves Fiammal,
Nem lehet szollanom kedves magzatommal,
Jaj, hogy meg nem tartám őtöt en magamal,
Most nem kesergenek viszont mi Annaval.

ANNA

315 Oh, mely siralmas lőt e földön eletem,
Nyomoruságra már jutot az én ügyöm,
Sok siralom miat el bagyadot szivem,
Jaj, nincs vigasagom immár soha nekem.⁹³

De miért küldénk el oly mesze tegedet,
320 Édes, kedves Fiam, aki vensegűnköt
Taplaltad, es vigasztaltad életűnköt,⁹⁴
Már soha nem latunk egy remensegűnköt.

Nincs már, kiben az en remensegem vessem,⁹⁵
Es kihez támasszam az en öregségem,
325 Mivel oda vagyon én edes gyermekem,
Kiert mind örökke fog könyveszni szemem.

⁹¹ Sz [A rövidítést feloldottuk.]

⁹² nyjtani [Emendáltuk.]

⁹³ ninc [Emendáltuk.]

⁹⁴ eltűnköt [Szótagszám miatt javítottuk.]

⁹⁵ ninc [Emendáltuk.]

Jaj, jaj, már ennekem, keserves Anyának,
Midőn emlekezem en kedves fiamnak,
Elmeneteleről, kicsin Tobiasnak,
330 Jaj, már vege nem lesz kőnhulatasimnak.

TOBIAS SENIOR

Kerlek, távosztassad keservességedet,
Mert csak rovidited azzal eletedet,
Hiszem az a ferfi, aki gyermekedet
El vive, s eleg hir biztata engemet.
335 Hogy ő szerencsesen el viszi Rágesbe,
S onnan vissza hozza Tobiást életbe,
Azt monda ennekem, amikor elmene,
Azert kerlek teged, ne essel ketsegbe.

ANNA

Lehetetlen nekem megvigasztaltatnom,
340 Es keserűségem töllem tavosztatnom,
Mert midőn elmembe fiamat forgatom,
Nem lehet en nekem őtőt nem siratnom.

Azert en magamon, hogy vigasztalhatnám,
S keserűségemet el tavosztathatnam,
345 Arra az utra megyek, hogy ha meg láthatnam,
A meljen meg jőni őtőt gondolhatnám.⁹⁶

TOBIAS SENIOR

Igen, jo lesz, meny el, nem banom, s felőlle
Ottan vigyazkogyál, s ha látnad meszire
Őtőt, nekem jőni mingyárt, ertesemre⁹⁷
350 Adgyak, had mehessek neki eleibe.

(Anna pergit ad visitandas vias plorabitque Cantando Nota Garlo világ.)⁹⁸

⁹⁶ joni [Emendáltuk.]

⁹⁷ ertesemre [Emendáltuk.]

⁹⁸ [A *Cantando Nota Garlo világ* nótajelzés aláhúzva.]

ANNA

Szomoru nap,
Meljen behott
Keseruseg szivembe,
Oh, fájdalom,
355 Hogy viragom
En előttem elmene.

Jaj, mit tegyek,
S hova legyek,
Amaz uton csak nezem:
360 Még sem látom,⁹⁹
Hogy bus gondom
Örömrre fordul nekem.

Hova lól el,
Hogy nem jössz el
365 Kis Tobias, edesem,
Hogy nem látlak,
Csak ohajtlak,
Szivemtől szakat gyermekem.

Jój ide már,
370 Mert anyád vár
Siralmas ohajtással:
Kerlek teged,
Vigasztalj meg,¹⁰⁰
Né hogy meg haly halallal.

Miert így bánál,
375 Hogy nem szánál,
Talam eset halalod?
Csak vigyaszlak,
Meg sem látlak,
380 Jaj, már ki vigasztal engem?¹⁰¹

(Anna redit ad Thobiam et ait ad eum:)

⁹⁹ meg [Emendáltuk.]

¹⁰⁰ vigasztal [Emendáltuk.]

¹⁰¹ vigaszal [Emendáltuk.]

ANNA

En nagy gyorsasagal mindenűt eljártam,
Az utakat, ahol őtöt gondolhattam
Meg jőni, de sohul őtöt nem láthattam,
Se felőlle semmit eppen nem hallottam.

TOBIAS SENIOR ET ANNA (*simul:*)

385 Oh, nagy keserűség, mint epezted szívűnk,
Oda vagyon immár minden remensegűnk.¹⁰²

SCENA QUARTA

(*Christus comparebit cum discipulis suis.*)

CHRISTUS

390 Tobiast Atyjához s Anyjahoz szollani¹⁰³
Hallhatátok, midőn utnak akart fogni,¹⁰⁴
Kinek nem egyebre czelosztak szavai,
Hanem, hogy kivanta ő töllok bucsuzni.

Nekem is az, s nem más az en kivanságom,
Kedves tanyitvanyim, az az akaratom,
Hogy kedves Anyámnak ezen utazásom¹⁰⁵
Adgyam tuttara, es vegyem bucsuzasom.

JOANNES

395 Oh, Uram, Istenem, ha ezt Szent Anyádnak
Adandod tuttara, mingyar az halálnak,
Jól tudom, el fogja merge fulákjának
Szent Szívét, es leszen vege orajanak.¹⁰⁶

CHRISTUS

400 Edes tanyitvanyom, tudod, mint szeretem,
Szerelmes Anyámot mikeppen kedvellem,¹⁰⁷
Hogy lehessen azért tölle el menesem
Bucsuzatlan, tehat neki meg jelentem.

¹⁰² mmár [Emendáltuk.]

¹⁰³ Atyához; Anyahoz [Emendáltuk.]

¹⁰⁴ halhatatok [Emendáltuk.]

¹⁰⁵ Atyámnak [Emendáltuk.]

¹⁰⁶ Szivet [Emendáltuk.]

¹⁰⁷ Atyámot [Emendáltuk.]

De jól tudom aztat, hogy az ő szűveben
Nagy keserűséget érzeni kellesen,
405 Fog, miként meghallja, azért tű a helyben,
Őtöt segéljétek, ne essék ketségben.¹⁰⁸

Másként ejetteben el kel neki esni,
Keserűsegeben meg nem lehet alni,
410 Hanem, Janos, Jakab, tű mellete lenni,
El ne mulaszatok kettfelől meg fogni.

*(Christus movet se ad valedicandum, duo discipuli tenebunt
Beatam Virginem.)*

CHRISTUS

Szerelmes Szent Anyam, Boldog Szűz Maria,
Atyam orszaganak ekes koronaja,
A Szent Haromságnak eleven Temploma,
Halgas most fiadnak egy-ket szavaira.

415 En az en Atyámnak kegyes értelméből,
Menyből le szállottam szent rendeleseből,
Tetczet, hogy fel mennék a te Szent mehedből,¹⁰⁹
Vilagert meg halnek egyes ertelemből.

420 Azert hozád jöttem, mint fiu Anyához,
Tudvan hivsegedet hozzam, te fiadhoz,
Bucsuzni kivanom tölled, mert halálhoz,
Közelit eletem utolso órához.

MARIA

425 En szerelmes Fiam, én édes magzatom,¹¹⁰
Tölled el valasom hogy keljen szemlelnem,
Kerlek, hogy meg ne haly, s ne szomorics engem,
Hanem vigasztaljad en szomoru lelkem.

CHRISTUS

Szerelmes Szent Anyám, mennem kel halálra,
Azert kérésednek nem lehet vallassza.¹¹¹

¹⁰⁸ segeljetek; essek [Emendáltuk.]

¹⁰⁹ mennek [Emendáltuk.]

¹¹⁰ szelmes; m edes [Emendáltuk.]

¹¹¹ kesednek [Emendáltuk.]

MARIA

430 Edes, kedves Fiam, szivem ne szomorisd,
Hanem halalodot Kőnyében rendeljed.

CHRISTUS

Szerelmes *Szent Anyám*, mar vagy békességben,¹¹²
Mert nem engedhetek neked kérésedben.¹¹³

MARIA

435 Fiam, emlekezzel sok epeségimről,¹¹⁴
Anyai keserves cselekedetimről,
Hiszen en szültelek tegedet mehemből,¹¹⁵
Es en neveltelek draga szűz tejemből.¹¹⁶

440 Tudod, edes Fiam, mikent tartottalak,
Harmincz három esztendeig szolgáltalak,
Anyai voltommal ugy oltalmaztalak,
Hogy semmiben meg nem szomorítottalak.

Azert megis kerlek teged, en Istenem,
Halgasd meg barcsak az harmadik keresem,
Fiu *lévén* ebben, kerlek, engyegy nekem,¹¹⁷
Avagy halalodban tegy részessé engem.¹¹⁸

CHRISTUS

445 Ambár edes Anyám, te légy az én testem
Szülője, de ennél nagyobb Istensegem,
Kit öröktől fogva az Atyától vettem,¹¹⁹
Azert kérésednek nem lehet engednem.¹²⁰

450 Hanem en te hozzad, Szerelmes Anyámra,
Fordittom szavaim vegső bucsuzásra,
Azert figyelmezzél az én szavaimra,¹²¹
Had mehessenek mingárt elrendelt utámra.

¹¹² Szerelmes mar vagy bekesegbe [A sort próbáltuk emendálni.]

¹¹³ keresedben [Emendáltuk.]

¹¹⁴ epesegimről [Emendáltuk.]

¹¹⁵ hiszem [Értelemszerűen emendáltuk.]

¹¹⁶ Es en neveltelek draga tejemből. [Emendáltuk]

¹¹⁷ Fiu ebben kerlek engyegy nekem [Emendáltuk.]

¹¹⁸ reszesse [Emendáltuk.]

¹¹⁹ öröktől [Emendáltuk.]

¹²⁰ keresednek [Emendáltuk.]

¹²¹ figélmezzel [Emendáltuk.]

Oh, edes, Szent Anyám, mely nagy hiv voltoddal
Szolgáltál en nekem, aitaságál,
455 Egyesz harminczhárom esztendőköön által,¹²²
Kegyesen neveltel Anyai voltoddal.

Azert, hogy erettem sokat faradosztál,
Az Angyal szavara mehedben fogattál,
S kilencz holnapokig bezarva hordosztál,
460 E világra szűlven tejeddel tápláltál.

Köszönöm, Szent Anyám, e faradsagidot,
Köszönöm en hozzám valo látásidot,
Meg fizeti Atyám Anyai voltodot,
Es en velem tött sok dajkakodásidott.

465 Mert már, edes Anyám, keseruségedben
Ajanlak tegedet Isten kegyelmeben,
Tudom, gondot visel tereád mindenben,
Reszessé is teszen ő dicsősegiben.¹²³

470 Már bucsumot vévén melto háládással,
Kerlek, kedves Anyám, Anyai áldással
Bocsás, had mehessek e tanyitvanyimal,
Keserusegre es kinra batorsággal.

MARIA

Bőv aldassal teged Menyei Szent Atyád¹²⁴
Algyon meg, kivanya keserves Szűz Anyád.

*(Hic discedit Christus cum discipulis, et duo Angeli missi a Deo
alloquuntur Beatam Virginem.)*

ANGELUS PRIMUS

475 Istentől küldettünk mind ketten te hozzád,
Hogy teged segéljünk, mert nagy a te igád.¹²⁵

ANGELUS SECUNDUS

Ne féllj, oh aldot Szűz, mert Isten tegedet
Meg segél, s nem hagy el, tekentven ugyedet.¹²⁶

¹²² által [Emendáltuk.]

¹²³ resesse; dicsosegiben [Emendáltuk.]

¹²⁴ Szent [A rövidítést feloldottuk.]

¹²⁵ segéljünk [Emendáltuk.]

¹²⁶ segel [Emendáltuk.]

SCENA QUINTA

(*Annas cum militibus.*)

MILES PRIMUS

480 Annás, sidoságnak okos, bölcs fő Papja,
Most ideje, vigyáz nepedre s magadra,
Es nagy gondod legyen hires országodra,
Nehogy mind fejenkent jussunk nagy rabságra.

ANNAS

Mit akar e beszéd, mond meg hamarságal,
Had menyek, ámbár nagy summával.

MILES PRIMUS

485 En, amit hallottam egész Sidoságban,
Egy ámito támat nem rég orszagunkban,¹²⁷
Ez nagy zsákmánt teszen ami jovainkban,
Mivel minden esze vagyon amitásban.

MILES SECUNDUS

490 De még én nagyobat hallottam felölle,
Az egész nepséget ez a meg térésre,¹²⁸
Poenitencziara hijja es hivsége,¹²⁹
Talám királyságra vagyik az ő szive.

495 Már ő vele járnak egy nehany holdittok,
Imitt-amott gyűtött rongyos tanyitvanok,¹³⁰
Hires orszagunkban nemzetünk pusztítók,¹³¹
Es az egész nepet hozzaja holdittok.

500 Azert kerünk teged, nehad hoszu őszre
Aztot, s beszédűnköt ne ved süketségre,
Ha ate nepedet akarod elnie
A szeljes világnak hirere s nevere.

Ha ezt nem cselekzed, tud meg bizonyoson,
Hogy pusztittás leszen egész sidoságban,
Mivel nagy seregel majd nem minden napon,
Megjelenik a nép a prædikalason.

¹²⁷ amitto [Emendáltuk.]

¹²⁸ teresre [Emendáltuk.]

¹²⁹ poenitencziara <y> hijja

¹³⁰ imitamot [Emendáltuk.]

¹³¹ postittok [Emendáltuk.]

ANNAS

505 Ha úgy van a dolog, mingyárt menyetek el,
Ötöt sietséggel e most keressetek fel.

*(Hic militis redeunt ad quaerendum Christum, et inveniunt eum
prædicantem.)*

CHRISTUS

Jőjjetek, kik terhelve vattok,
Es minyájon nálam nyúgodalmat kaptok,
Terjete meg bűnben, kik torkig uszkaltok,¹³²
510 Minden bűnőtkre szabadulást adok.¹³³

Mert a Menyországba mások be nem térnek,
Senki bűnben az en Atyámhoz nem mehet,
Nem adatik soha bűnösnek az élet,
Hanem kinkőve s tűz bünt örőke éget.

515 Meny Országban *pedig* nagy vigaság leszen,¹³⁴
Minden öröm felet való öröm leszen,
Aki bűneiért it eleget teszen,
Az oljan, menyben is nagy jutalmat veszen.

520 Kedves tanyitványim, el jött már az ora,
Melyben a világnak az Ember fiara,
Szabadság adatott, hogy vilagosságra,
Vakságba levőköt hoszna vigasagra.

(Judei deprehendunt Christum et ait ad Judæos:)

CHRISTUS

Illy nagy gyorsasággal tú hova siettek,
Es olyj fegyveresen valjon kit kerestek?

JUDÆI OMNES

525 Názáreti Jesust keresnie jöttünk.

¹³² bunben [Emendáltuk.]

¹³³ bűnőtok [Emendáltuk.]

¹³⁴ [Az előző oldal (1241.) őrszava alapján pótoltuk.]

CHRISTUS

Ha ti meg ismerni Jesust kíványátok,
En vagyok, s en vélem valjon mit akartok?

(Hic cadunt Judæi.)

CHRISTUS

Mégis kinszeritlek, hogy tû kit kerestek?¹³⁵

JUDÆI OMNES

Meg mondok, keressûk názáreti Jesust!

CHRISTUS

530 En vagyok, bizonyal meg mondám tû nektek,
Hogy ha valóságal engemet kerestek,
Az en követõim, kerlek, engegyétek¹³⁶
El menni, bekevel õket eresztétek.¹³⁷

(Discipuli Christi recedunt.)

MILES PRIMUS

535 Egy szivel-lelekkal, rajta, jo vitezek,
Mingyár kezeteket reaja tegyétek,¹³⁸
Lánczal s kötelekkel õt *meg* kötözzétek,¹³⁹
Az után, ha tetczik, ússétek s verjétek.¹⁴⁰

(Hic ligatur Christus.)

540 Mind az által õtõt vigyétek csendesen,¹⁴¹
Hogy a népek között bojdulás ne legyen,
Másképen minekünk nagy kárunkra leszen,¹⁴²
E dolog a nepnek ha tuttára leszen.

(Ducitur Christus ad Annam.)

¹³⁵ mégis [Emendáltuk.]

¹³⁶ engegyetek [Emendáltuk.]

¹³⁷ eresztetek [Emendáltuk.]

¹³⁸ tegyetek [Emendáltuk.]

¹³⁹ megy [Emendáltuk.]

¹⁴⁰ ússetek; verjetek [Emendáltuk.]

¹⁴¹ vigyetek [Emendáltuk.]

¹⁴² karunkra [Emendáltuk.]

JUDÆUS CARDALI

Tugyátok, pajtásim, hogy parancsolatunk
Van az Ember felől, azért ússük s verjük.

JUDÆUS BRONTRIUS

545 Probaljuk meg ezen álnokság hajlékát,
Mig visszűk, az után verjük az oldalát!

(*Stante Christo ante Annam.*)

MILES PRIMUS

El hosztuk az Embert, melyről parancsoltál,
Biszonyal ez leszen, aki eloted áll.

ANNAS

550 Hogy más Birodalmán kapdoss, ki mondotta?
Es másnak jóságát el ved, ki mondotta?
Teneked az Atyád azt nem parancsolta,
Sem másnak jovait teneked nem atta.

555 Mond meg, honnan vetted te böcsesegedet,
Hol vannak most, akik követtek tegedet,
Talam el küldötted gyujteni sergedet,
Avagy ők minyaján el hattak tegedet?¹⁴³
(*Tacet Christus.*)

Mindenekben nekem Szivem kivansága
Bétölt, látván ezen alnokot megfogva,
Parancsolóm, őtöt hogy kemény rabságra,
Mingyárt Pilatushoz vigyétek hurczolva.¹⁴⁴

SCENA SEXTA

(*Duo Angeli exeuntque forma præstantior alterum aloquitur.*)

ANGELUS PRIMUS (*præstantior*)

560 Keserves állapot, Isten küldőt engem,
Hogy mostan ot leven beszélnek en velem,¹⁴⁵
Az Isten Anyának mikent a félelem,¹⁴⁶
El fogta ő szűvet Isteni Kegyelem.

¹⁴³ ok [Emendáltuk.]

¹⁴⁴ vigyetek [Emendáltuk.]

¹⁴⁵ beszélnek [Emendáltuk.]

¹⁴⁶ felelem [Emendáltuk.]

565 Ismersz, en joltudom, hogy nemeseb Angyal
Vagyok, s azért jöttem, hogy rendeseb modal,
Neked meg beszéljem mingyárt szolassommal,
Hogy tугyad, s hirdessed Szűz Anyát azonnal.

Oh, bánkodot szivel *fián* gondolkodik,¹⁴⁷
Mint arva görlicze igen almelkodik,
Méhinek gyümölcsen igen ohajtozik,¹⁴⁸
570 Ezt az Atya Isten Fiárul beszellik.

Az Angyali sergek azon csudálkosznak,
Az ég és a föld is igen almelkodnak,
Mi dolog, szemeit az Egről, ugy mondnak,
Ő el nem fordittyá, fű, fa mind kiáltnak.

575 Ugy vellem, nagy dolog forog elmejeben,
Mely keserűséget hoz az ő szűveben,
Valo, hogy minyájon gyaszban mi szűvűnkben,
Ne őltőzzuk sirvan keserusegűnkben.

Mert bizonyal el hid, nincs a titok nélkül,¹⁴⁹
580 Hogy ő hajlekaban szűntelen egyedűl,
Kűlönős szálláson kűlon mindenektől,¹⁵⁰
Anyira bankodvan orczaja elkékűl.

Ennek okat pedig, hogy kitanulhassuk,
Tanacsot mű tarcsunk, és ugy meg tanoljuk,
585 Szűkseg rá vigyázzunk, mer' mű nagy aszonyunk,¹⁵¹
Es ha segelhessűk, mind mellette legyűnk.

Kőnyhulatasokban most már szemem forog,
Keserűségemben ugyan igen lobog,
Segely már engem, ki mivel igen mozog,
590 Szűvemnek már vize szemeimen csorog.

ANGELUS SECUNDUS

Melto csudálkosznunk, seregek Angyala,
Minden igassagok evező csillaga,
Eltévelyeteknek meg nyilo kapuja,
Joknak s igazaknak hordozó bárkaja.

¹⁴⁷ *fiam* [Emendáltuk.]

¹⁴⁸ *mehinek* [Emendáltuk.]

¹⁴⁹ *nalkűl* [Emendáltuk.]

¹⁵⁰ *Szalason* [Emendáltuk.]

¹⁵¹ *vigyázzűnk* [Emendáltuk.]

595 Nemes Angyal leven, te nemes elmével,¹⁵²
Istentől aldattal méltó nagy erővel,
Mégis Csudalkozol, hát en seregemmel,¹⁵³
Hogy ne rettenék meg gyenge hiveimmal?¹⁵⁴

600 Tudvan, mely öröme volt, midőn hallotta,
Szűztől Születtetni a Christust mondotta,
Istennek Emberert Moyses Kialtotta,
Ugyan ő példában előre ki atta.

605 Ezeket megertven a dragalatos Szűz,
Hogy csak hamar eljő, mint sebes, egő tűz,
Hogy azon méhébe, kinek neve még Szűz,¹⁵⁵
Ugy egész világot Christus meleje fűz.

610 Akor így kialta az Egekbe, mondván,
Ki agya azt nekem szivembe kiáltván,
Hogy en azt az üdőt meg erjem ohajtvan,
Meg lássam Messiast, magamba így szólvan.

Még Maria, kitől Jesus születtetnék,
Nem tutta, hanem Csak szűztől Születtetnék,
Hallotta, világra joni rendeltetnek,
Es valaki méhe tölle Szenteltetnek.¹⁵⁶

615 Ezt halván, Maria is mingyárt magához¹⁵⁷
Fordulvan, így szolla Menyei Atyához:
Istenem, Istenem, had mehessek ahoz,
Szolgáló Leanynak Istennek Anyához.

620 Oh bár addig élnek, csak azt ohajtánám,¹⁵⁸
Hogy Isten Anyanak labait csokolnam,
Szolgáloji köze beszamlaltathatnam,
Meg csak labainak nyomát is malnam.¹⁵⁹

¹⁵² elmevel [Emendáltuk.]

¹⁵³ mégis [Emendáltuk.]

¹⁵⁴ rettennek [Emendáltuk.]

¹⁵⁵ mehebe [Emendáltuk.]

¹⁵⁶ mehe [Emendáltuk.]

¹⁵⁷ halvan [Az órszó szerint *tudván*.]

¹⁵⁸ elnek [Emendáltuk.]

¹⁵⁹ nyomat [Emendáltuk.]; malnam [Érthetetlen kifejezés, valószínűleg *nyalnam*.]

Ládde, csak akkor is mikent vigadozot
Lelkeben s sziveben miben faradozot,
625 Buszgo imádsagban szuntelen ohajtozot,
Vigan ő Istenhez akor kialtozot.

De most veszem eszre nagy gondolkodását,
A Szűz Mariának oly nagy halgatasát,
Hogy ugyan a föld is az ő vigyazását,
630 Altal *adja* az Egnek csendes halgatasát.¹⁶⁰

De csak vigyáz moston, ki tanuljuk,
Gabriel Angyaltól bizonyal meg tuggyuk,
Mi annak az okat *azt is* altal látjuk,¹⁶¹
But vagy vigaságot tölle mingyárt hallunk.

(*Hic aperitur porta.*)

GABRIEL ANGELUS
635 Idvőz legy, Jesusnak fájdalmas Szent Anyja!¹⁶²

MARIA
Mi dolog, oh, Angyal, hogy az fájdalomnak,
Engemet most nevesz keserves Anyának,
Mond meg, kerlek, okát nekem *e titoknak*,¹⁶³
Maskent siralomban szemeim borulnak.

640 Jol tudod, en midőn Fiamat mehemben,
Beveendő voltam az en kebelemben,
Akkor azt mondottad, hogy en leszek
Szerencses, ugy szóllál, teljes eletemben.

645 Ez abbol ki tetczik, hogy nekem igy szoltál,
Malasztal vagy teljes, hozzám ugy kiáltál,
Meljet köszöntésben mostan te el hattál,¹⁶⁴
S ezzel en Szivembel nagy fájdalmat hosztál.

650 Miert, oh, Gabriel, ily arva leannak,
Maria nevet nem adal halandonak,
Csak fájdalmas árvát te Isten Anyanak
Rendelz, s azért magam adom fájdalomnak.

¹⁶⁰ agya [Emendáltuk.]

¹⁶¹ azis [Emendáltuk.]

¹⁶² Anya [Emendáltuk.]

¹⁶³ etitoknak [Emendáltuk.]

¹⁶⁴ kőszontesben [Emendáltuk.]

Isten el küdőtt volt engem köszönteni,
Még minekelőtte méhembem fogadni¹⁶⁵
Kellet Fiam te szodra, bevenni,
655 De akkor az Urat mondád velem lenni.

Kerlek, ne valtoztasd regi koszöntesed,
Mert az en szivemnek nagy fajdalmát szerzed,
Oh, talám most Fiam igen erőst szenved,
Mond meg, hogy ha ide céloz köszöntesed.¹⁶⁶

(*Gabriel tacet.*)

660 Látom, hogy csak halgatsz, szívem majd meg hasad,
Erőm es en tagom mingyárt most el lankad.

(*Hic flet Virgine et ait Sanctus Joannes et ad eum.*)

MARIA

János, mit hallottal Szerelmes Fiamrol,
Mond meg azt en nekem, amit mesteredről
Tudhatcz, avagy láttál világ Isteneről,
665 Ugy talám tavezik fajdalom Szüvemtől.

JOANNES

Oh, aldot Szűz Anya, keserves hirt neked
Kelletik hirdetnem, mert erőssen szenved
A sidoktol kedves Fiad es gyermeked,
Meg kőtőszve vagyon most *édes* Istened.¹⁶⁷

MARIA

670 Jaj, jaj, hova legyek keserusegemben,
Nincs már remensegem világon semmiben,
Már vagyok es leszek a nagy sérelemben,¹⁶⁸
Nincsen oly anya, ki ne sirjon lelkében.¹⁶⁹

675 Oh, hegyek es völgyek, engem segeljetek,
Fű, fa s minden erők tú velem legyetek,
Aszonyok s leányok már hozzam jőjjetek,
Segítsegel lenni most ügyekezsetek.

¹⁶⁵ meg [Emendáltuk.]

¹⁶⁶ czelosz [Emendáltuk.]

¹⁶⁷ Meg kőtőszve vagyon most Istened. [Szótagszám miatt kiegészítettük.]

¹⁶⁸ serelemben [Emendáltuk.]

¹⁶⁹ lelkeben [Emendáltuk.]

680 Fogjatok meg engem, labaim nem birnak,
Jo azon barátim immár nem szolgálnak,
En alapotomon minyájon sirhatnak,
El esem, kik látyák, engem ne hagyának.

SCENA SEPTIMA

(*Maria et Mundus comparent.*)

MARIA

685 Hol vagy most, oh, csalárd és mulando világ,
Biszony mindenben te nem vagy sződellő ág,
Meg csalod s retted embert, mint aszu ág,¹⁷⁰
Kire midőn lepik s lábaival felhág.

Alig ereszkedik s azanba megesik,
Sok buban, bánatban ő mingyárt fekeszik,
Világ jovaiban csak alig eredzik,
Játszodatod őtőt, amint neked tetczik.¹⁷¹

690 De ám azt tudhatnám, amiben vétettem,¹⁷²
Vagyis te ellened miben cselekettem,
Kerlek, mond meg nekem, hogy ha mit vétettem,¹⁷³
Bocsánatot kerjek arol, amit tőttem.

MUNDUS

695 Tudod, az az enyim, hogy törben ejcselek,
Ne kerd azt en tőllem, hogy teged mencselek,
Mert buban s bánatban nagyobbban ejtelek,
Vigaságban lenni eppen nem engedlek.

MARIA

700 Látom, hogy melletem nincs ki munkálgogyék,¹⁷⁴
Most veszem azt észre, mint árvát segéljék,¹⁷⁵
Hoszu uton levő fiamat mint feljek,
Szivemnek fájdalmát mikeppen növeljék.¹⁷⁶

¹⁷⁰ retted; embert [Mindkét kifejezést emendáltuk.]

¹⁷¹ Jaczotatod [Emendáltuk.]

¹⁷² vettem [Emendáltuk.]

¹⁷³ vettem [Emendáltuk.]

¹⁷⁴ munkálgogyék [Emendáltuk.]

¹⁷⁵ irsze; árot [Emendáltuk.]

¹⁷⁶ neveljek [Emendáltuk.]

Azert az árvának jobb leszen az halál,
Keserűség, hogy ne fujja az, hol ő áll,
Hadd menyen Istenhez, kit már regen szolgál,¹⁷⁷
705 Mert árva élete nagy győtrelemben áll.

Hol vagy már, oh, halál, sies en előmben,
Aki távol voltál eddig eletemben,
Gaszdragot és szegent te minden üdőben
Látogatál s vágtaal siralom volgyeben.

MORS

710 Itt vagyok, ne busulj, ketsegbe ne essél,
Mi háborgat teged, s mely felől fu a szel,
Ihol, amint hittál, hozzád vagyok közel,
Parancsolj csak bátran, meg adom, mit kertel.

MARIA

715 Hát már mihez fogjak keserűségemben,
Agyatok tanacsot az en insecemben,
Jőjön bár valaki nagy szenvedeseben,
S segéljen engemet en őszvegsegemben.¹⁷⁸

MORS

720 Hallván ohajtásid, szivemből már szánlak,¹⁷⁹
Siralmas szavakal kialtani hallak,
Árvák között, el hidd, nyomorunak mondlak,¹⁸⁰
Es a világ előt keservesnek tartlak.

725 De el hid azt, hogy en teged nem segellek,
Meg van parancsolva, hozzád ne is erjek,
Hanem fájdalmidot enhijd, arra kerlek,
Fegyveremmel neked semmit nem tehetek.¹⁸¹

Sőt ihon előted máris alig állok,
Szüntelen fűlemben parancsolást hallok,¹⁸²
Hogy en fegyveremet letegyem, kit látok,
El hid, amiket en teneked most mondok.

¹⁷⁷ had [Emendáltuk.]

¹⁷⁸ Seg<y>éljen

¹⁷⁹ halván [Emendáltuk.]

¹⁸⁰ árak; hid [Emendáltuk.]

¹⁸¹ Fégveremmel [Emendáltuk.]

¹⁸² szútelen [Emendáltuk.]

MARIA

730 Keserű bánatban borult már en szivem,
Vallását világnak, s tübet el *vetettem*,¹⁸³
Látom, tú bénnetek nincsen remenségem,
Hanem utnak fogok, s keresem Istenem.

SCENA OCTAVA

(*Pilatus ait cum suis, et Judæi præsentant Christum.*)

MILES PRIMUS

735 Annas, mű Fő Papunk teli van meregel,¹⁸⁴
S tehozzad, Pilátus, bennünk ez Emberrel,
Küldöt, hogy halálra itild, mert vetkeekkel¹⁸⁵
Rakva tanáltatot, iszonyu bűnökkel.

PILATUS

740 Mit *vétett* ez Ember, akarom meg tudni,¹⁸⁶
Máskint az halálra nem tudom itilni,
Ha cselekedetit nem fogom halani,
Azert mongyátok meg, mik az ő vetkei.

TESTIS PRIMUS

745 Országunkat regen az Ember pusztitya,
Iszrael nepet is szuntelen honditya,
Magát az országban kiralynak alitya,¹⁸⁷
S hogy ötöt kövessék, erőssen kialtya.¹⁸⁸

En sokat nem szollok, többet fogsz hallani
Másktól, ha tóllók akarod megtudni,
Azert hamarsagal jól vegere menni
Ügyekesz, ne kessel e dolgot meg tudni.
750 Máskint ez embernek hire lesz mindenűt,
Annas is szenvedni fog te veled egyűt,
Mert társai által ő most is meg nem szűnt
Magát hirdettetni kiralynak mindenűtt.

¹⁸³ vettem [Szótagszám miatt javítottuk.]

¹⁸⁴ téli [Emendáltuk.]

¹⁸⁵ hallara [Emendáltuk.]

¹⁸⁶ vetet [Emendáltuk.]

¹⁸⁷ őszágban [Emendáltuk.]

¹⁸⁸ kövessek [Emendáltuk.]

PILATUS

755 Nagyon csudálkozom ezen az Emberen,
Nem azért, hogy hozzam hozattatot legyen,
Hanem inkább a sok rossz, gonosz tételen,¹⁸⁹
Ha így foly a dolog, tovább megyek ezen.

760 Valakik tű ezért itten jelen vattok,
Nektek parancsolom, hog amiket tuttok
Ezen Ember felől, nekem meg mongyátok,¹⁹⁰
Es cselekedetit nekem meg mongyátok.

TESTIS SECUNDUS

765 E magát kiralynak sokszor alította,
Kedves nemzetünkkel magát imadtatta,
Ez is elég volna, hogy menyen halálra,
De meg többet mondok, bizonyal ő szava.

Sokszor fenyegette *a mi* nemzetünköt,¹⁹¹
Hogy ő valamikor meg itili őket,¹⁹²
S *nem* csak őket, hanem minyájon bennünköt,¹⁹³
Pokolra hany, hogy ha nem követyük őtöt.¹⁹⁴

770 Latod már, Pilatus, miket cselekedet,
Es hid el aztat is, hogy csak Istenséget
Ezekkel az Ember magának kereset,
Nem gondolt azzal is, hogy megbánt tegedet.

TESTIS TERTIUS

775 Nem csak egyszer aztat hallottam ő tölle,
Hogy elete bizony ne legyen kűvülle
Senkinek, ha neki nem lesz követője,
Azert parancsolj már, mit csináljunk vele.

TESTIS QUARTUS

780 Ne halaszd sokara ez Embernek dolgát,
Ha a sidosagnak nem akarod kárát,
Látod, hogy ő is már eszrevette magát,
Csak halgat, mint a nyul, mert ismeri baját.

¹⁸⁹ tetelen [Emendáltuk.]

¹⁹⁰ mogyátok [Emendáltuk.]

¹⁹¹ ami [Emendáltuk.]

¹⁹² oket [Emendáltuk.]

¹⁹³ nen [Emendáltuk.]

¹⁹⁴ polkolra [Emendáltuk.]

PILATUS (*ad Christum:*)

Nem hallode, ezek mit mondnak felőlled,
Es miket allitnak minyajon ellened?
Tud meg bizonyosan, hogy elveszted fejed,
785 Ha igazak ezek, meg nem marad élted.¹⁹⁵

Mond meg azért nekem, es ne ved trefára,
Hogy ha nyilván te vagy a sidok királja,
Látod, hogy minyájon itilnek halálra,
En is had készítsem magam e dologra.¹⁹⁶

790 De mindenek felett azt akarom tudni,¹⁹⁷
Honnan valo vagy te? S kinek keljen hinni,
Ezen kerdesemre mingyárt meg felelni,¹⁹⁸
Kenszeritlek teged, maskent rosz fog érni.

CHRISTUS (*Pilato:*)

795 Te mondod, hogy vagyok a sidok kiralyja,
Orszagom pediglen az Atyám országa.

PILATUS

Mért nem mented magad, látod, hogy kezenbe¹⁹⁹
Vagyon az eleted, s lesz veszedelemben.²⁰⁰

(*Tacet Christus, et Pilatus ad Christum:*)

Nem szolhacz egyet is beszédimre,²⁰¹
Azert szoljatok tű, mit csináljak vele?

JUDÆI OMNES

800 Feszd meg, feszijd meg, méltó az halálra.²⁰²

PILATUS

En most nem itilem ötet az halálra,
Hanem inkább nektek az ostorozásra,
Legyen jo gondotok, s az után az utra
Menyetek el vele, vigyétek Annásra.²⁰³

¹⁹⁵ elted [Emendáltuk.]

¹⁹⁶ kesicsem [Emendáltuk.]

¹⁹⁷ felet [Emendáltuk.]

¹⁹⁸ migyár [Emendáltuk.]

¹⁹⁹ miért [Szótagszám miatt javítottuk.]

²⁰⁰ le<gy> [Ráírással javítva.]

²⁰¹ <ezen> [Föleírással besúrvva.]

²⁰² h<á>alalra

²⁰³ vigyetek [Emendáltuk.]

JUDÆUS CARDALI
805 Rajta, jó barátim, most azon legyetek,
Hogy Urunknak szavát be teljesítsétek,²⁰⁴
Azert, jó vitezek ugyan meg verjétek,²⁰⁵
Mivel tanaltatot ő benne sok vétek.²⁰⁶

JUDÆUS BRONTRIVS
810 Eleg már, vigyük el őtet a fő Paphoz,
Had jusson hamarabb ő a kiralysághoz.²⁰⁷

SCENA ULTIMA

(Annas et Pilatus comparebunt ad coronandum, et condemnandum Christum.)

JUDÆUS XITOPHVS
Annas, Országunknak erdemes Fő Papja,
Pontius Pilatus elodben hozatta,
Ezt a gonosz Embert, mivel nem tanalta
Hamisnak s meltonak lenni az halálra.
815 De hid el aztat, hogy minden alnoksága
Már meg valosodot, es vilagosságra
Kinyilatkosztatott az ő hamissága,²⁰⁸
Azert itild őtöt meltonak halalra.

ANNAS (*ad Pilatum:*)
820 Pontius Pilatus, egész Országunknak
Igaz Tisztartója ami Csaszarunknak,
Ne higgy, kerlek, ne higgy sok alnoksagoknak,
Mert eppen Kiralja lőt mar a sidoknak.
Azert mingyárt őtöt emeld kiralyságra,
De legyen jó gondod a koronázásra,
825 Mert az iljen Ember, tudod, ma vágy arra,²⁰⁹
Hogy hamar juthasson a nagy Meltoságra.

²⁰⁴ szavat [Emendáltuk.]

²⁰⁵ verejétek [Emendáltuk.]

²⁰⁶ vétek [Emendáltuk.]

²⁰⁷ husson [Emendáltuk.]

²⁰⁸ Kinyilatkosztalot [Emendáltuk.]

²⁰⁹ vagy [Emendáltuk.]

PILATUS

En ugyan nem bánom, ha tű nem szányátok,
Holt tű tугyátok, mégis ugy rontyátok,²¹⁰
Csak rajta, mint tetczik, őtöt kinozzátok,²¹¹
830 A' tővis kóronat fejibe nyonjátok.

(Hic coronabitur Christus.)

JUDÆUS FRAGBER

Már az az itilet nekem igen tetczik,
Talam órszagunk is bekesegben nyukszik.

ANNAS

Mivel a dologba anyira mentetek,
Kivánságunk szerent meg is tiszteltétek,
835 Miutan kiralynak koronat tettetek,
Fejebe, most azért már vaksot vegyetek.

Pilátus, most őtöt többbe ne tartosztad,
Sőt, erdeme szerent migyárt jutalmaztasd,
S ama nagy keresztet hamar ele hozasd,
840 Sentencziad advan azon meg nyuktattasd.

PILATUS

Nem tudom, mit tegyek felgerjet népségnek,
Látom, csak halalat kerik az Embernek,
Azert meg kel lenni, hogy ő a keresztnek²¹²
Halálával vesse véget életének.

(Hic legitur sententia Pilati.)

ANNAS²¹³

845 Rajta most, vitezek, már a sentenzia
Ezen Ember ellen ki vagyon adatva,
Azert őt mingyárást ezen keresztfara²¹⁴
Szegeztetik fel, had menyen uraságra.

MILES PRIMUS

850 Keszen vagyunk, Uram, ezen szolgálatra,
Mingyárt vegbe viszük mindenek láttára.

²¹⁰ mégis [Emendáltuk.]

²¹¹ kinozatok [Emendáltuk.]

²¹² kesztnek [Emendáltuk.]

²¹³ [A hiányzó szerepnevet pótoltuk.]

²¹⁴ ő [Emendáltuk.]

MILES SECUNDUS

Barátom, mit csinálsz, s mit tetovasz ottan,
Segely te is nekünk, látod, hogy dolog van.

MILES TERTIUS

Joszte, országunknak hatalmas *kovátsa*,²¹⁵
Mutasd mesterséged mostani tréfára.²¹⁶

MILES QUARTUS²¹⁷

855 Jo szivel el megyek, mert egy vagy ket garast
Tudom mingárt kapok, ha meg cselekszem azt.

MILES QUINTUS

Hamar, jo barátom, mert eltölt az ora,
Emeljük fel őtöt kiralji tronusra.

*(Hic adoratur Christus.)*²¹⁸

MILES SEXTUS

860 Ah, valamint teged látni kevantalak,
Kevanságom szerent most ugy tapasztallak,
Erdemesnek, hid el, teged hogy mondalak
Ezen meltoságra, ameljen most látlak.

(Judæis intrantibus Scena interior operitur.)

CHRISTUS (*ad Matrem:*)

865 Szerelmes Szűz Anyám, eppen jokor jöttel,
Talám az Atyámtól hozzam kűdettettel,
Hogy vegső oramon te is jelen lennel,
S engemet, fiadot látnál, *keseregnel*.²¹⁹

Ime, en szerelmes es keserves Anyám,
Most beteljesedet az en vegső oram.

²¹⁵ kőratsa [Emendáltuk.]

²¹⁶ [A másoló a kézirat 1249. oldalának elejére újra bemásolta és többször áthúzta a Scena Ultima első versszakát, amely eredetileg Judæus Xitophus szájából hangzott el:] <Annas, Országunknak erdemes Fő Papja, / Pontius Pilatus elodben hozatta, / Ezt a gonosz Embert, mivel nem tanalta / Hamisnak s meltonak lenni az halalra.>

²¹⁷ [A Miles quartus szerepnév mellett a Faber, azaz Kézműves, Mesterember, esetleg Kovács név is olvasható a kéziratban.]

²¹⁸ doratur. [Emendáltuk.]

²¹⁹ kesergenel [Emendáltuk.]

MARIA

Oh, en edes Fiam, immár hová légyek,
Vigyastalást ninczen sohul, kitől vegyek,
870 Szomoruságimban mely fele siessek,
Nem tudom, mert nincsen már, akit remeljek.

CHRISTUS

Tudom, hogy mind eddig sokat faradosztál,
Az en halalomrol, hogy bizonyost tudnál,
Szinem latasaban most vigasztaltassál,
Mert hamar meghalok, Szent Anyám, bucsuzál.

MARIA

875 Kedves, edes Fiam, ate jovoltodot,
Hogy engem nyavaljas szegény szolgodat,²²⁰
Nem tekintven az en meltalansagomat,
Anyául választottál kisebb leanyodat.²²¹

880 Köszönöm s követlek, hogy ha eletemben
Ugy nem szolgálhattam, mint Anya, mindenben,
Jo gondot te read te gyermeksegedben
Hogy ha nem viseltem, legy irgalmas ebben.

885 Tovább megis ate szep nyajassagodot,
Köszönöm mindenben vigasztalásodat,
Szegény szolgadhoz Fiui voltodat²²²
Adjad már Isteni kegyes áldásodat!²²³

CHRISTUS (*ad Matrem:*)

890 Szentséges Atyámnak és a Szent Léleknek
Ajánlak tegedet, Angyali seregnek,
Kerem, mindenekben teged segeljenek,
S keservességedben meg engeszteljenek.

Meg vigasztal teged, en Szentseges Anyám,
Az en kérésemre en Szentséges Atyám,²²⁴
Követlek mindenben, edes, kegyes dajkám,
Isten legyen veled, eljót már az orám.²²⁵

²²⁰ szegyen [Emendáltuk.]

²²¹ anyál; választotal [Emendáltuk.]

²²² szegyen [Emendáltuk.]

²²³ Agyad [Emendáltuk.]

²²⁴ keresemet [Emendáltuk.]

²²⁵ mar [Emendáltuk.]

(*Hic emittit Spiritum.*)

MARIA

- 895 Jaj, en edes Fiam, hogy hagyál el engem,
Miert nem engeded meg halnia nekem,
Szomoru Anyadnak, mivel már en lelke
Elbágyat, mert nagy az en keserűségem.²²⁶
- Miert te is, oh, halál, ki szomoru voltál
900 Minden allatokhoz, most meg jamborottál,
Mind bizám te hozzád, *hogy* meg vigasztalnál,²²⁷
Kemény fájdalmimal de te sem gondolál.²²⁸
- Oh, vajha meg halnek ebben az órában,
Jobb volna en nekem, mintsem árvaságban,
905 Maradnék világban, szorongatasokban,
Jaj, már hova leszek szörnyű banatimban?
- Az is már Szivemet erőssen öldöklő,
Hogy *Szent* Fiam testet látom it *függeni*,²²⁹
Bár csak oljan Embert lehetne most kapni,²³⁰
910 A ki Pilatustól meg kérné levenni.²³¹

JOSEPH AB ARIMATHIA²³²

Oh, fájdalmas Szent Szűz, teged vigasztalni
Kesz vagyok, s ő hozza mingyárást el menni,
Es Szent Fiad testit ő tölle meg kerni
Űgyekezem, s neked mindenben szolgálni.

(*Vadit Joseph ad Pilatum, et ad eum:*)

JOSEPH AB ARIMATHIA

- 915 Uram, en te hozzád most azért siettem,
Hogy a Jesus testét te tölled meg kerjem,²³³
Ha lehetséges lesz, enged meg le vennem,
Es szokasunk szerent aztot el temetnem.

²²⁶ elbagyat [Emendáltuk.]

²²⁷ [A kéziratban a *hogy* szó kétszer szerepel. Emendáltuk.]

²²⁸ kemely [Emendáltuk.]

²²⁹ függeni [Emendáltuk.]

²³⁰ bar [Emendáltuk.]

²³¹ kerne [Emendáltuk.]

²³² Joseph Abarimathia [A szerepnevet javítottuk.]

²³³ testet [Emendáltuk.]

PILATUS

920 Nem bánom, csak vedle, neked meg engedem,
Meg nem vonom tőlle mindenben hivségem.

JOSEPH AB ARIMATHIA

Jo Uram, kedvesen veszem kegyességed,
Mint kívánod, legyen hoszszas te eleted.

(Revertitur Joseph ad Mariam et ad eam:)

JOSEPH AB ARIMATHIA

Szent Fiadnak testét Pilatus levenni,²³⁴
Meg engette nekünk aztot eltemetni.

MARIA

925 Kerlek, a keresztről, ha meg van engedve,
Testet Szent Fiamnak mingyart vegyétek le,²³⁵
S tegyűk koporsoba, mert keserűsége
Nagy vagyon Anyának, es nincs már ereje.²³⁶

*(Hic Christus reconditur in sepulcro, et tandem penes sepulcrum
venit sequens Cantio a Maria Magdalena, Maria Salome et Ma-
ria Iacobi alternatim Cantanda:)²³⁷*

CANTUS

930 Jaj már nekünk, hova legyűnk?
Csak bujdosásra jut ügyűnk,
Mert koporsóban remenyűnk,
Meg holt mű Edes Mesterűnk.

935 Oh, Jesus, Dicsőség Ura!
Vigy be műnköt orszagodba,²³⁸
Maria, Christus Szent Anyja,²³⁹
Legy arvaidnak gyámola!

²³⁴ testet [Emendáltuk.]

²³⁵ vegyetek [Emendáltuk.]

²³⁶ ninc [Emendáltuk.]

²³⁷ [A Salome föléírással beszúrva.]; Incabi [Emendáltuk, a rendezői utasításban a Három Máriáról, azaz Mária Magdolnáról, Máriáról, az ifjabb Jakab anyjáról és Mária Szalóméről van szó.]

²³⁸ műnköt [Emendáltuk.]

²³⁹ Anya [Emendáltuk.]

Szomoru gyász mű szívünköt
Elfogta, hogy Teremtőnköt,
Jaj, koporsóban kincsünköt
940 Látjuk, es Üdvözítőnköt.

Edes Jesus, kegyes Isten,
Teged óhajtunk szívünkben,²⁴⁰
Oh, Maria, Jesus Anyja,²⁴¹
Legy szívüknek vigasága.

945 Oh, kegyetlen sidok mírge,
Mi hoza tűtőköt erre?
Hogy Urunknak draga Teste,
Tétettség e tömlőczbe.²⁴²

950 Oh, Jesus, teged ohajtunk,²⁴³
Ördög ellen egy oltalmunk,
Maria, keserves Anya,
Fogagy műnköt oltalmadba!

EPILOGUS

955 Minyájon, kik ide gyorsan fárattatok,
Es mind eddig itten ma meg marattatok,
Christusnak keserves kinyait láttátok,
S vegre csudalatos halálát láttátok.

960 Oh, hanszor e keppen megostoroztatik,
Az Isten Báránya töllünk kinosztatik,
Hanszor magos keresztfára szegesztetik,
Es rut gondolattal oldala nyittatik.

Hitesd el magadal, Ember, bizonyára,
Hogy midőn vétkezel haláloson tudva,²⁴⁴
Mindannyiszor Istent huzod az halálra,
Szent Pál Apostol azt nyilván bizonyitya.²⁴⁵

²⁴⁰ ohjtunk [Emendáltuk.]

²⁴¹ Anya [Emendáltuk.]

²⁴² tetettségsek [Emendáltuk.]

²⁴³ [Az *Oh, Jesus* megszólítás után /: jel olvasható a kéziratban.]

²⁴⁴ vetkezel [Emendáltuk.]

²⁴⁵ az nyivan [Emendáltuk.]

- 965 Terj ki hát bűnődből, ha üdvösségedet
Szereted, s akarod nyerni eletedet,
Tedle a mulando világról kedvedet,
Fordisd meg valtozhoz igazán szivedet.
- 970 Ha vétkeztél, Ember, ez mai Szent napon,²⁴⁶
Megbekerhetsz vele, ha áitatoson
S te magadba szállasz, minden uton modon,²⁴⁷
Meg tersz, s által nem hágsz a parancsolaton.
- 975 Ha így nem cselekszel, sok kinszenvedese,
Tud meg, nem lesz neked örök üdvösségre,
Hanem lesz ellenbe nagyobb veszéljedre,
És örökke tarto kemény gyötrelmedre.²⁴⁸
- 980 Ellemben pediglen, hogy ha az Istennek,
Egész életédben szolgálsz Teremtodnek,
Parancsolatiban ő Szent Felségenek,²⁴⁹
El jársz hiven, biszal, utján üdvösségnek.
- Hogy tehát az Örök életet el nyerjünk,
Ő Szent Felségével örökke vigagyunk,²⁵⁰
Ezen a világon nekie szolgáljunk,
Adjja s engegye meg, neki esedezzünk.²⁵¹
- 985 Utoljára hozzád, oh, Jesus, fordulunk,
S meg valjuk, minyajon ellened vetkesztünk,
Bánjuk, hogy tégedet anyiszor bántottunk,²⁵²
Irgalmasságodból könyörülj mű rajtunk.²⁵³

Et Hæc Omnia ad Majorem Dei Immortalis in Corpore mortali Patientis Gloriam, *Beatae* Virginis Mariæ Dolorosissimæ Honorem. In Conventu Anno de Die ut supra notatum habes.

²⁴⁶ vetkesztel [Emendáltuk.]

²⁴⁷ Szalasz [Emendáltuk.]

²⁴⁸ kimely [Emendáltuk.]

²⁴⁹ Sz [A rövidítést feloldottuk.]

²⁵⁰ Sz [A rövidítést feloldottuk.]

²⁵¹ agya s. engegye megadgya meg neki esedezzünk [A sor szövegét emendáltuk.]

²⁵² bánjuk; tegede [Emendáltuk.]

²⁵³ irgalmassagobol [Emendáltuk.]

A MŰ ADATAI

A passiójáték kézírata a Csíksomlyói Ferences Kolostor Könyvtára *Liber exhibens actiones parascevicas...* című kéziratot kötetének 1231–1252. oldalán olvasható. A kézirat mikrofilmfelvétele megtalálható a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárában: MTAK Ms 11 025.

A passiójáték szövegét Medgyesy-Schmikli Norbert és Pintér Márta Zsuzsanna munkájaként mai helyesírással, gyakorlati céllal közölte: „*Nap, Hold és csillagok...*” (2003, 211–248.). A színdarab betűhív, kritikai kiadása itt olvasható elsőként.

A darabról Fülöp Árpád (*Fülöp* 1897, 28), majd Pintér Márta Zsuzsanna (*Kilián–Pintér–Varga* 1992, 51, nr. 29; *Pintér* 1993, 117, nr. 25.) és Muckenhaupt Erzsébet (*Muckenhaupt* 1999, 111, nr. I. 26.) adott hírt elsőként. Medgyesy S. Norbert a passiójáték több jelenetében olvasható Mária-siralmakat és azok forrásait elemezte (*Medgyesy-Schmikli* 2003, 51–62.), majd pedig kritikai kiadásban (*Medgyesy S.* 2009, 383–384, 458–462, 468–474; *Mária Anya–Mária Anyánk* 2019, 527–530, nr. 322.) és más jelenetek hozzávételével, mai helyesírással, gyakorlati céllal közölte (*Medgyesy S.* 2019a, 206–208, 211–213, 229–237, 242–244, 246–250.); továbbá a Tóbiás-előkép csehországi kortárs (barokk) jezsuita párhuzamait mutatta ki (*Medgyesy-Schmikli* 2005, 50–54; *Medgyesy S.* 2009, 125–127.). Kővári Réka a misztériumjátékban megtalálható népelemek dallamát azonosította (*Kővári* 2016).

A DRÁMA RÖVID TARTALMA

Prologus

Köszönti a nézőket, és bűnbánattartásra hívja őket. Elmondja az előadás rövid tartalmát, amelyben kitér Szűz Mária fájdalmaira mint intő példára.

Scena prima

Tobias Iunior elindul otthonról Rágesbe, apja barátjához, Gábelushoz, hogy visszahozza a tíz talentum ezüstöt, amit atyja, Tobias Senior helyezett ott korábban letétbe. Tobias Iunior elbúcsúzik édesanyjától, Annától, majd Ráfáel arkangyal kíséri az úton. Elhangzik Anna első siralma, amely Szűz Mária szenvedéseinek az előképe.

Scena secunda

Jézus a világba jön, és elmondja küldetésének lényegét: a bűnösöket is üdvözíteni akarja. Péter, Jakab és János követi Jézust, akire Keresztelő János (Joannes Baptista) rámutat: „Íme, az Isten Báránya!”

Scena tertia

Anna és Tobias Senior fájdalommal telve hiába várja haza gyermekét. Elhangzik Anna második siralma.

Scena quarta

A betániai jelenet: kínszenvedése előtti napokban Jézus elbúcsúzik édesanyjától, Szűz Máriától. Jézus megköszöni Máriának édesanyai mivoltát és szolgálatát, de kéréseit nem teljesítheti: ne kereszthalállal váltsa meg a világot, vagy válasszon más halálnemet, illetve hadd haljon meg vele együtt. A jelenet végén két Angyal (Angelus primus és Angelus secundus) vigasztalják Máriát.

Scena quinta

A katonák Jézus rossz hírét keltik Annás főpap előtt, akinek vezetésével Jézus ellen tanácskoznak. A jelenet második felében – átmenet nélkül – elfogják Jézust az Olajfák hegyén, és Annás elé hurcolják.

Scena sexta

Két angyal elmélkedik Szűz Mária üdvtörténeti jelentőségéről, majd Gábriel arkangyal fájdalmas anyaként köszönti őt. Mária nem érti, mert a Jézus fogantatásakor mondott *Ave, Maria*-köszöntésre emlékezik. János apostol elmondja Máriának, hogy gyermekét elfogták és ártatlanul kínozzák. Az édesanya elindul fia keresésére.

Scena septima

Szűz Mária a Világgal (Mundus) és a Halállal (Mors) vitatkozik; de öröktől fogva elhatározott, hogy a Halál nem érhet Máriához.

Scena octava

Annás főpap kikérdezi Jézust, akit végül Pilátushoz küld. A római helytartó vallatja és megostoroztatja Jézust. Közben kihallgatják a négy hamis tanút.

Scena ultima

Annás és Pilátus vallatja Jézust, majd Pilátus halálra ítéli. Hat katona gúnyolódása közben keresztre feszítik Jézust, akitől Mária újra elbúcsúzik, majd fia halála után zokogva megsiratja gyermekét. Arimatheai József elkéri Pilátustól Jézus holttestét, akit Mária siralma és a hatstrófás Cantus elhangzása közben eltemetnek.

Epilogus

Jézus kínjain való elmélkedésre, bűnbánatra és vezeklésre szólítja fel a nézőket.

SZERZŐ

A drámákat a közép és felső nyelvtani osztályok diákjai adták elő. 1743-ban Keresztes Bazil (Basilus) volt az osztály tanára (*Fülöp*, 1897, 12.). Ebből arra következtetünk, hogy ő volt a színjáték szerzője, illetve színre vivője. Keresztes Bazil Kézdiszentléleken (Háromszék vm.) született 1714-ben Keresztes Kelemenként, a ferences rendbe 1734. július 19-én lépett be. 1740. december 3-án szentelték pappá. A csíksomlyói ferences gimnáziumban tanított, majd 1748-ban Vajdahunyad, 1754-ben Kolozsvár, 1762-ben Medgyes, 1763-ban Szászváros kolostorának főnökévé nevezték ki. 1756–1759 és 1765–1768 között a definitör (rendi tanácsadó) tisztséget

is betöltötte. 1744–1746, majd 1755–1756 között udvari káplán volt Darlac községben (Kis-Küküllő vm.) gróf Haller János erdélyi kormányzónál; ezt követően 1757–1761, továbbá 1764–1771 között Haller özvegyénél. Nagyszébenben hunyt el 1740. december 3-án. (György 1930; *Nomina Confratorum*, 1925)

FORRÁS

A passiójáték címe, egyben mottója megegyezik a flamand jezsuita, Guilelmus Stanihurstus (1601–1663) *Dei immortalis in corpore mortali patientis historia, Moralis Doctrinae Placitis et commendationibus illustrata* című elmélkedésgyűjteményének címével, amely Jézus szenvedéséről szól. A Csíksomlyói Ferences Kolostor Könyvtára 1664-ből (Csíki Székely Múzeum Könyvtára, Ferences Állomány, Ltsz. 625.) őriz egy példányt e műből, és az első hazai kiadást (Nagyszombat, Typis Academicis per Frider Gall, 1731; CSSZM, Ltsz. 3559.) is olvashatta az 1743-as passiójáték írója. Magyarul a ferences Ozolyi Flórián (1683–1755) fordításában *A halandó testben szenvedő halhatatlan Istennek Szentséges Historiája, melly a Jézus Zászlója alatt vitézkedő Szent Társaságbéli Tisztelendő Pater Guilielmus Stanihurstus által deák nyelven ki adattatott* címmel látott napvilágot elsőként Pozsonyban, Royer János Pál nyomdájában, 1727-ben.

E passiójáték fő forrása a Biblia szövege. Az azonosítható mondatok pontos bibliai helyét az alábbiakban, a Tárgyi és nyelvi magyarázatok között feltüntetjük.

Az 1743-as passiójátékban Jézus szenvedéstörténetének ószövetségi előképe Tóbiás története. A csíksomlyói szindarab a Kr. e. 200 körül keletkezett, bibliai könyv második részét dolgozza fel: Tóbiás utazása Médiába (Tób 4–9) és visszatérése Ninivébe (Tób 12). Az izraelita Naftali törzséből származó Tobitot (a drámabeli Tobias Seniort) V. Szalmanasszár asszír király uralkodása idején (Kr. e. 726–722) az asszírok Ninivébe hurcolták, és ott élt feleségével, Annával és fiával, Tóbiással (a darabban Tobias Iuniórral) együtt. Gazdag ember lett. Tíz talentum ezüstjét a Rágesben lakó barátjánál, Gábaelnél (Gabelusnál) helyezte letétbe. Később ezért a pénzért kellett elmennie Tóbiásnak, akit útja során Ráfael főangyal segített. (*Rózsa* 1986, 677–683.) Az 1743-as csíksomlyói passiójáték ismeretlen ferences szerzője ezzel az ószövetségi történettel feleltetett meg egy újszövetségi, valójában apokrif eredetű motívumot, az ún. betániai jelenetet: ahogy Anna elbúcsúzik fiától, az ifjabb Tóbiástól (Scena 1.) és siratja is őt (Scena 3.), úgy köszön el Betániában a szenvedésre induló Jézus az édesanyjától, Máriától (Scena 4.). Ez a parabola a Biblia Pauperumokban és más korabeli teológiai iratokban nem szerepel. Kortárs párhuzamként említhető a Habsburg Birodalom területéről: a brünni jezsuita kollégium Corpus Christi congregációjának *Christus Jesus Ein Fürst dess Friedens* című német nyelvű, ismeretlen év nagypéntekén a brünni Id. Szent Jakab-plébániatemplomban bemutatott misztériumdrámájának 7. jelenete konkrétan utal Anna és Szűz Mária párhuzamára: „Der jüngere Tobias beurlaubet sich mit seinen Eltern resend zu dem Gabellum in Rages ein Stadt der Meder dessen Abreiss seine Liebe Mutter bitterlich bewehnet: Tob 5. v. 22. Stellet vor das traurige Valet, JESU und Mariae.” (Prager Periochen Film, ÖAW, Kommission für Kulturwissenschaften und Theatergeschichte, Wien, 3/39; bővebben: *Medgyesy-Schmikli* 2005, 50–54; *Medgyesy*

S. 2009, 125–127.) A betániai jelenet egyik Mária-siralma („Fiam, emlekezzel sok epeségimről...”, *Liber Exhibens...*, 1240.), néhány szó eltérését nem számítva, teljesen egyezik a Csíksomlyón 1759-ben (kiadta: *Fülöp* 1897, 156–157.) és a jelen kötet 12. sz. darabjában (közölte: *Pintér* 1984, 155.) előadott misztériumdrámák Betániában elhangzó Mária-siralmaival. Az apokrif eredetű motívumokat folytatva: 1743-ban a 6. jelenet kezdetén Gábrriel arkangyal mint fájdalmas anyát köszönti Máriát. A motívum előzményének a ferences Johannes Gritsch *Quadragesimale* (Nürnberg, Anton Koberger, 1483, fol 178^v; CSSZM Ferences Állomány, Csíkszereda, Ltsz. 6180) gyűjteményének nagypénteki prédikációját (Sermo XLVIII, In die Parasceves, fol. 178^v–188^v) tekinthetjük. A hetedik jelenetben Mária, a Mundus és a Mors beszélgetése a középkori certamenekre (vetélkedésekre) emlékeztet és egyúttal a barokk színpad allegóriáit élteti. (A csíksomlyói passiójátékok apokrif motívumainak forrásait Medgyesy S. Norbert összegzi: *Ferences iskoladrámák* I., 34–40.)

Újszövetségi források: a második jelenet az apostolok Péter, Jakab és János apostolok kiválasztását mutatja be Mk 8,29 és Jn 1,29–35 alapján. Az 5. szcena Jézus elfogását (Jn 18,1–11) és Annás főpap elé hurcolását (Jn 18,12–27) tárgyalja. A 8. szcena tárja elénk a Pilátus udvarában történt eseményeket Jn 18,35–38 alapján. Az utolsó jelenetben (Scena ultima) Jézust Annás főpap elé vezetik, ahogy az evangéliumban olvasható (Jn 18,13–27). A teljes passió bibliai forrásai: Máté 26,36–27,66; Márk 14,32–15,47; Lukács 22,39–23,56; János 18,1–19,42.

ELŐADÁS

A drámák előadásai Csíksomlyón az 1740-es években az iskola mellé épített deszkaszínpadon zajlottak (*Pintér* 1993, 45.), amelyen az itt közzétett 1743-as passiójáték előadói már felléphettek. A Prologus és az Epilogus versszakai, továbbá a negyedik jelenet (Scena quarta) első sorában Christus is közvetlenül a nézőkhöz szól.

A dráma zenei anyagával Kővári Réka foglalkozott (*Kővári* 2012; *Kővári* 2016, 130–135.). A nótautalás szerint az ifjabb Tóbiás anyjának, Annának az első jelenet végén elhangzó, *Jaj, kedves fiamnak* kezdetű négy versszakos siralmát a *Jaj, nagy kedven tartott szerelmes szülöttem* Mária-siralom dallamára énekelték. Ez a dallam megjelenik az 1741-es misztériumjátékban, ezért az énekről ott olvashatunk, dallamát 18. századi erdélyi ferences forrásból és népzenei gyűjtésből a 2. sz. darab jegyzetében találjuk (l. még jelen kötet 3., 6., 7. és 12. sz. darabját; az ének szövegét a 12. sz. passió jegyzetében).

A harmadik jelenet végén olvasható Annának egy másik siralma is („Szomorú nap, melyen behott keserűség szívemben”), melynek dallamjelzete a *Gyarló világ, romlandó ág* kezdetű énekre utal. Ezt az erdélyi énekeskönyvek közül a Kájoni *Cantionale* második kiadásában találjuk (*Kájoni* 1719, 617.). A *Gyarló világ* kezdetű ének, rövidítve, elhangzott a csíksomlyói színpadon 1733 nagypéntekén. Dallamát Illyés István 17. század végi, halottas énekeket tartalmazó könyvéből közöltük a közreadás I. kötet 9. sz. darabjában (*Ferences iskoladrámák* I., 664.), de megjelenik nótautalásként több, egymással rokon passióban is (1753; *Ferences iskoladrámák* I., 851., 12B. sz.; továbbá jelen kötet 1749-es, 9. sz. darabja).

A záró (9.) jelenetben *Jaj már nekünk, hova legyünk* kezdettel Mária Magdolna, Mária Salome és if. Jakab anyja Mária énekel hatstrófányi szöveget, Krisztus sírba tétele után. Dallamát nem ismerjük, erre vonatkozó utalás nincs a darabban, de megszólaltatására valamely 8-as szótagszámú népénekdallam alkalmas, mint pl. a talán legismertebb *O gloriosa Virginum* (Ó, dicsőséges Asszonyosság, Hozsanna!, 191. sz., *Éneklő Egyház/Dicsérjétek az Urat!*, 219. sz.), amelynek kottáját az 1753-as (a közreadás I. kötet 12B. sz.) passió jegyzetében közöltünk (*Ferences iskoladrámák I.*, 872.).

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A passiójáték kézírata egy kéz írása, néhány oldaltól és kifejezéstől eltekintve könnyen olvasható. A latin nyelvű rendezői utasításokat az ismeretlen másoló szövegközben vagy a margón adja meg aláhúzva.

A szerepneveket egységesítettük. A gyakori „Jesus” szerepnevet és az Xtus megjelölést „Christus” névre javítottuk. A Milles, Milis, Miles (katona) szerepneveket Miles névvel jelöltük mindenhol. A Josephet „Joseph ab Arimathia” szerepnévre egységesítettük. Az érthetőség miatt az öreg Tóbiáshoz mindenhova odaírtuk a „Senior” jelzót, és a „Raphael Angelus” nevet is egységesen használtuk a gyakori „Raphael” és az „Angelus Raphael” elnevezések helyett. Az Angelus Primus és a Primus Angelus szerepneveket Angelus Primusra egységesítettük. Ugyanígy tettünk a Joannes és a Joannes Evangelista nevekkel. A Raphaël, Gabriël és az Iszraël személynevekben az e betű fölül az umlautot elhagytuk.

A „pénzt” szó helyett az egész színdarab során „peszt” vagy „penszt” szó szerepel. A „hídd” (hívjad) kifejezés helyett a kéziratban mindenhol „hid” olvasható. A székely nyelvjárás sajátosságai is megfigyelhetők a passiójátékban, pl. a „tanalta” (találta) szó esetében. Az utolsó jelenetben (Scena ultima) a kézirat 1248. oldalán a Milles Quartus szerepnév elmondandó szöveg nélkül szerepel, az 1249. oldalon Iudeus Xitophus tévesen odamásolt szövegével folytatódik a passiójáték. A rövid és a hosszú „sz” betűket a nehéz és sok esetben nem egyértelmű írás miatt rövid „sz”-ként egységesítettük. Az „Sz.” vagy „Sz:” rövidítést egységesen *Szent* kifejezésre oldottuk fel. Az s. jelölésnél a pontot mindenhol elhagytuk.

A latin szövegrészekben és egyes szerepnevekben (pl. Judæus) megtalálható æ-ligatúrákat a kéziratnak megfelelően meghagytuk.

TÁRGYI ÉS NYELVI MAGYARÁZATOK

- 9 *felesen* – sokan
60 *Tobias Senior* – a Biblia szövegében Tobit (Tobias Junior apja) a médiái Rágesben barátjánál, Gábaelnél (Gabelusnál) helyezett letétbe pénzt. A „marha” szó itt a pénzösszeget jelenti. Tóbiás ezért a pénzért indul el Médiába.
68 *e* – ez: a tanács legyen készen.

- 70 *Médusok* – médek: iráni törzs, Irán északnyugati részén éltek. Kr. e. 700 körül Média nagyhatalom volt. Asszíria az elhurcolt zsidókat Média városaiba telepítette. (Haag 1989, 1181–1182.)
- 112 *Egbatanis* – Egbatana: Média fővárosa az Orontész (ma Elvend) folyó partján.
- 144 *Contractus* – szerződés
- 147 *kül* – kívül
- 198 *Rágosben* – Ráges: Média legrégebbi fővárosa. Az Elburz-hegység déli tövében fekszik, a mai Teherántól nem messze. Némelyek az I. Arsaces pártus király által építtetett Arsacia várost is azonosítják vele. Gábel (Gábelus) Ráges városában lakott.
- 217 Vö. Ter 3,1–24
- 237 Vö. Mt 7,14
- 239 *penitencziara* – bűnbánatra
- 246 Vö. Mk 8,29
- 259 Vö. Jn 1,29–31
- 393 „Atyámnak” szó szerepel a kéziratban. A scena tartalmából kiderül, hogy itt Jézus nem Atyjától, hanem anyjától, Máriától búcsúzik. Ez az apokrif irodalomból és a középkori meditációkból ismert betániai jelenet: Jézus és Mária utolsó találkozása Krisztus kereszthalála előtt. Tehát a szövegben az „Atya” helyett „Anyá” értendő.
- 418 *egyed* – bizonyos
- 433 *epéségimről* – sok keserűségemről
- 543–544 *Iudeus brontrius* – „Mennydörgő” zsidó: a szó a bronton, brontontis m. latin szóból származhat.
- 686 *azanba* – azonnal
- 724 *enhijd* – enyhítsd
- 743 *honditya* – hódítja
- 851 *tetovasz* – tétovázol

Basilius Kelemen Keresztes (?)

THE SHORT PRESENTATION OF THE SUFFERING OF THE IMMORTAL GOD IN A MORTAL BODY

ESSENTIAL DATA

The manuscript of the passion play entitled *Dei Immortalis in Corpore mortali patientis brevis Repræsentatio Parascevice* is on pages 1231–1252 of the manuscript volume *Liber exhibens actiones parascevicas...* in the library of the Csíksomlyó Franciscan Monastery. The microfilm recording of the manuscript is in the manuscript collection of the library of the Hungarian Academy of Sciences: MTAK Ms 11 025.

The text of the passion play was published by Norbert Medgyesy-Schmikli and Márta Zsuzsanna Pintér with a modern orthography and a practical motive: „*Nap, Hold és csillagok...*” (2003, 211–248). This is the first unaltered, annotated publication of the play.

THE SHORT CONTENT OF THE DRAMA

Prologus

It welcomes the audience and tells them to repent. It summarizes the plot and emphasizes the Virgin Mary's pain as a lesson to be learned from.

Scena prima

Tobias Iunior leaves for Rages to see his father's friend, Gabael and to take home the ten talents of silver that his father, Tobias Senior left there to be preserved. Tobias Iunior says goodbye to his mother Anna, and the archangel Raphael accompanies him. The audience hears Anna's first lamentation, as a forerunner of the Virgin Mary's sufferings.

Scena secunda

Jesus Christ is born and tells the audience his mission: he wants to provide salvation to the sinful as well. Peter, James and John follow Jesus whom Saint John the Baptist points out: „Look, the Lamb of God!”

Scena tertia

Anna and Tobias Senior are in pain, they are waiting for their son in vain. This is followed by Anna's second lamentation.

Scena quarta

The scene in Bethany: Jesus says goodbye to his mother, the Virgin Mary in the days before his Passion. Christ thanks Mary for being his mother and serving him but he cannot fulfill his requests: Mary asks him not to die on the cross, to

choose another form of death or to let her die with him. At the end of the scene, two Angels comfort Mary.

Scena quinta

The soldiers tell lies about Jesus to the high chief Annas who leads the council against Jesus. In the second half of the scene – from one moment to the other – Christ is captured on the Mount of Olives and taken to Annas.

Scena sexta

Two angels discuss significance of the Virgin Mary in the salvation, then the archangel Gabriel welcomes her as the painful mother. Mary does not understand because she remembers the *Ave, Maria* recited at Jesus' conception. John tells Mary that her son was captured and is tortured in innocence. The mother leaves to find his son.

Scena septima

The Virgin Mary has an argument with Mundus and Mors; but it has been eternally decided that Death cannot touch Mary.

Scena octava

Annas questions Christ and sends him to Pilate. The Roman governor interrogates Christ and has him flagellated. The four false witnesses are heard.

Scena ultima

Annas and Pilate question Christ and Pilate sentences him to death. Six soldiers mock Jesus as he is crucified, Mary bids farewell to him again and weeps at the death of his son. Joseph of Arimathea asks Pilate's permission to take Jesus' dead body and he is buried to Mary's lamentation and the six-strophe Cantus.

Epilogus

It invites the audience to think about Christ's sufferings, to repent and atone.

AUTHOR

Unknown. The dramas were performed by the students of the intermediate and advanced grammar classes. In 1743, Basilius Keresztes (1714–1740) taught the class (*Fülöp*, 1897, 12). We may thus conclude that he wrote and directed the play.

SOURCES

The title and the motto of the passion play are identical to the title of the book of contemplations by a Flemish Jesuit, Guilelmus Stanihurstus (1601–1663), *Dei immortalis in corpore mortali patientis historia, Moralis Doctrinae Placitis et commendationibus illustrata* on Christ's suffering. The library of the Franciscan

Monastery of Csíksomlyó has a copy of this work from 1664 (Csíki Székely Múzeum Könyvtára, Ferences Állomány, reference 625) and the writer of the 1743 passion play may have known the first edition in Hungary as well (Nagyszombat, Typis Academicis per Frider Gall, 1731; CSSZM, reference 3559). It was first published in Hungarian in Pozsony/Pressburg (János Pál Royer, 1727), translated by the Franciscan Flórián Ozolyi (1683–1755), with the title *A halandó testben szenvedő halhatatlan Istennek Szentséges Historiája, melly a Jézus Zászlója alatt vitézkedő Szent Társaságbéli Tisztelendő Pater Guilielmus Stanihurstus által deák nyelven ki adattatott.*

The main source of this passion play is the text of the Bible.

The Old Testament forerunner of Christ's suffering is the story of Tobias. The Csíksomlyó play adopts the second part of the biblical book, dating from around 200 BC: Tobias' journey to Media (Tob 4–9) and his return to Nineveh (Tob 12). The author drew a parallel between this Old Testament story and a New Testament, apocryphal motive, the so-called Bethany scene: as Anna says goodbye to his son, Tobias Junior (Scena 1) and mourns him (Scena 3), so Jesus, leaving to suffer, bids farewell to his mother Mary in Bethany (Scena 4). This parable does not form a part of *Biblia Pauperum* or other theological writings of the time. A contemporary parallel from the territory of the Habsburg Empire: scene 7 of a mystery play entitled *Christus Jesus Ein Fürst dess Friedens*, performed in German in a Brünn church on Good Friday in an unknown year by the Corpus Christi congregation of the Jesuit College of Brünn specifically refers to the parallel between Anne and the Virgin Mary: „Der jüngere Tobias beurlaubet sich mit seinen Eltern resend zu dem Gabellum in Rages ein Stadt der Meder dessen Abreiss seine Liebe Mutter bitterlich bewehnet: Tob 5. v. 22. Stellet vor das traurige Valet, JESU und Mariae.” (Prager Periochen Film, ÖAW, Kommission für Kulturwissenschaften und Theatergeschichte, Wien, 3/39; in details: *Medgyesy-Schmikli* 2005, 50–54.; *Medgyesy S.* 2009, 125–127.). One of Mary's planctus in the Bethany scene is almost identical to the lamentations of Mary in the mystery plays performed in Csíksomlyó in 1759 (published by: *Fülöp* 1897, 156–157.) and in the undated play (see our drama nr. 12; published by: *Pintér* 1984, 155.). To continue with motives of apocryphal origin: in 1743, the archangel Gabriel salutes Mary as the painful mother at the beginning of scene 6. The forerunner of the motive is a Good Friday sermon (Sermo XLVIII, In die Parasceves, fol. 178^v–188^v) in the collection *Quadragesimale* (Nürnberg, Anton Koberger, 1483, fol 178^v; CSSZM Ferences Állomány, Csíkszereda, reference 6180) by the Franciscan Johannes Gritsch. In scene seven, the discussion of Mary, Mundus and Mors reminds us of Medieval certamens, at the same time continuing the allegories of the Baroque stage. (Norbert Medgyesy S. summarizes the apocryphal motives of Csíksomlyó passion plays: *Ferences iskoladrámák I.*, 34–40.)

New Testament sources: the second scene presents the selection of the apostles Peter, James and John on the basis of Mk 8,29 and Jn 1,29–35. Scena 5 discusses the capturing of Jesus (Jn 18,1–11) and his appearance before the high priest Annas (Jn 18,12–27). Scena 8 shows the events in Pilate's court on the basis of Jn 18,35–38. In the last scene, Jesus is taken to the high priest Annas as we know from the gospel (Jn 18,13–27). The biblical sources of the entire passion: Matthew 26,36–27,66; Mark 14,32–15,47; Luke 22,39–23,56; John 18,1–19,42.

PERFORMANCE

In the 1740s, the Csíksomlyó dramas were performed in a wooden hut next to the school building (Pintér 1993, 45), the actors of this 1743 passion play could already use it. The strophes of the Prologus and the Epilogus, as well as Christ in the first line of the fourth scene directly address the audience.

Réka Kővári studied the music of the drama (Kővári 2012; Kővári 2016, 130–135). According to the melody reference, the four-strophe lamentation sung by Tobias' mother, Anna at the end of the first scene, beginning *Jaj, kedves fiamnak* was sung to the melody of the lamentation of Mary beginning *Jaj, nagy kedven tartott szerelmes szülöttem*. This melody appears in the 1741 mystery play, so we discuss the song there, and its melody from an 18th century Franciscan source and from folk music collection may be found in the notes to play nr. 2; the 1742 passion play (nr. 3) and the undated one (see nr. 12) also refer to this melody, while the 1746 drama (nr. 7) incorporates the entire song.

At the end of the third scene, Anna has another lamentation („*Szomorú nap, meljén behott keserűség szivemben*”) whose melody reference points to the song beginning *Gyarló világ, romlandó ág*. Among Transylvanian song books, this one is found in the second edition of Kájoni's *Cantionale* (Kájoni 1719, 617). The song beginning *Gyarló világ* was sung in shortened form on the Csíksomlyó stage on Good Friday of 1733. Its melody was published with play nr. 9 of Volume I (*Ferences iskoladrámák I*, 664.) but it also appears as a melody reference in several related passion plays (1753; *Ferences iskoladrámák I*, 12B, 851.; also play nr. 9 of this volume from 1749).

In the closing scene (scena 9), after Christ's burial, Mary Magdalene, Mary Salome and Mary, James' mother sing a six-strophe song beginning *Jaj már nekünk, hova legyünk*. We do not know the melody, there is no reference to it in the play, but it must have been sung to an 8-syllable folk melody, for instance the best known, *O gloriosa Virginum* (Ó, dicsőséges Asszonyosság, *Hozsanna!*, nr. 191, *Éneklő Egyház/Dicsérvétek az Urat!*, nr. 219) whose scores were published in the notes to the 1753 passion play (*Ferences iskoladrámák I*, 12B, 872.).

FELHASZNÁLT IRODALOM / BIBLIOGRAPHY

- Alszeghy 1914* = ALSZEGHY Zsolt (szerk.), *Magyar drámai emlékek a középkortól Bessenyeiig*, Budapest, 1914.
- Alszeghy–Szlávik 1913* = ALSZEGHY Zsolt – SZLÁVIK Ferenc, *Csíksomlyói iskola-dramák*, Budapest, 1913.
- A magyar színháték honi és európai gyökerei 2003* = *A magyar színháték honi és európai gyökerei: Tanulmányok Kilián István tiszteletére*, szerk. DEMETER Júlia, Miskolc, Miskolci Egyetemi Kiadó, 2003. (Régi Magyar Színház, 2)
- Bándi 1896* = BÁNDI Vazul, *A csíksomlyói római katolikus főgymnasium története = A csíksomlyói római katolikus főgymnasium értesítője*, 1895/96, 1–440.
- Biblia 1976* = *Biblia. Ószövetség és Újszövetség Szentírás*, Budapest, Szent István Társulat, 1976.
- Csíksomlyói passiójáték a XVIII. századból* = *Csíksomlyói passiójáték a XVIII. századból* (Régi Magyar Színház (RMSZ); RMSZ 1., 2. lemezzel) Sorozatszerk. és jegyzetek MEDGYESY S. Norbert. A DVD-lemez előadói: PPKE BTK Boldog Özséb Színház Társulat, Piliscsaba; LFZE–Zeneakadémia Népzene Tanszék, Budapest (Rendező: GODENA Albert, zenei rendező: VAKLER Anna), Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar, Piliscsaba, 2010.
- Deák–Szentés kézirat*, 18. század. OSZK Ms. mus. 4374. Közreadása: Kővári 2013.
- Demeter 2003* = DEMETER Júlia, *A csíksomlyói passiók műfaji sajátosságai = A magyar színháték honi és európai gyökerei 2003*, 19–25.
- Demeter 2005* = DEMETER Júlia, *Műfaj és funkció összefüggései a csíksomlyói ferences színházban = A ferences lelkiség hatása az újkori Közép-Európa történetére és kultúrájára*, szerk. ÖZE Sándor és MEDGYESY-SCHMIKLI Norbert, Piliscsaba – Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar – Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, 2005, 743–753.
- Demeter 2008* = DEMETER, Júlia, *Hungarian School Theatre. A Short Survey = Színházvilág – Világszínház*, szerk. CZIBULA Katalin, Budapest, Ráció, 2008, 38–60.
- Demeter 2009* = DEMETER, Júlia, *La figure de Christ dans le cycle des mystères de Csíksomlyó au XVIIIe siècle = Théâtre et drame musical. Revue européenne bilingue. Le Christ dans le patrimoine théâtral, musical, et artistique*, N°s 11–12, 2009, 65–76.
- Demeter 2015* = DEMETER, Júlia, *Csíksomlyó: Medieval Elements in the 18th Century Passion Plays = Baroque Theatre in Hungary: Education and Entertainment*, edited by Júlia DEMETER, Budapest, Protea Cultural Association, 2015, 84–96.
- Dicsérjáték az Urat!* = *Dicsérjáték az Urat! Római katolikus népénektár liturgikus énekekkel, erdélyi változatokkal*. Szerk. GERÉD Vilmos–GÁL Alajos–ILLYÉS István–Dr. MARTON József. Római Katolikus Érsekség, Gyulafehérvár, 1993, 2007², 2014³.

- Dobszay 2006 = DOBSZAY László, *A magyar népének I.*, MTA TKI – Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Egyházzenei Kutatócsoportja – Budapest, Magyar Egyházzenei Társaság, 2006.² (Veszprém, 1995¹)
- Dobszay–Szendrei 1988 = DOBSZAY László – SZENDREI Janka, *A magyar népdaltípusok katalógusa – stílusok szerint rendezve I.*, Budapest, MTA Zenetudományi Intézet, 1988.
- Domokos 1979 = „...édes Hazámnak akartam szolgálni...” (Kájoni János: *Cantionale Catholicum*; Petrás Incze János: *Tudósítások*), összeáll. DOMOKOS Pál Péter, Budapest, Szent István Társulat, 1979.
- Éneklő Egyház = *Éneklő Egyház: Római katolikus népénektár – liturgikus énekekkel és imádságokkal*, Budapest, Szent István Társulat, 1985.
- Ferences iskoladrámák I. = *Ferences iskoladrámák I. Csíksomlyói passiójátékok 1721–1739*, szerk., s. a. r.: DEMETER Júlia, KILIÁN István, PINTÉR Márta Zsuzsanna, Budapest, Argumentum, Akadémiai Kiadó, 2009 (Régi Magyar Drámai Emlékek XVIII. század, 6/1).
- Ferences iskoladrámák III. = *Ferences iskoladrámák III. Csíksomlyói passiójátékok 1751–1762*, szerk., DEMETER Júlia, PINTÉR Márta Zsuzsanna, s. a. r.: DEMETER Júlia, MEDGYESY S. Norbert, PINTÉR Márta Zsuzsanna, KŐVÁRI Réka (zene), MISKEI Antal (latin szöveg), Budapest, Balassi Kiadó, 2021 (Régi Magyar Drámai Emlékek XVIII. század, 6/3). Megjelenés alatt.
- Fülöp 1892 = FÜLÖP Árpád, *Csíksomlyói misztériumok* = A csíksomlyói római katolikus főgymnasium értesítője, 1891–1892, 3–25.
- Fülöp 1894 = FÜLÖP Árpád, *Egy nagypénteki misztérium* = Az ungvári katolikus főgymnasium értesítője, 1893–1894, 52–95.
- Fülöp 1897 = FÜLÖP Árpád, *Csíksomlyói nagypénteki misztériumok*, Budapest, Franklin-Társulat, 1897. (Régi Magyar Könyvtár, 3).
- Gritsch 1483 = GRITSCH, Johannes, *Quadragesimale*, Nürnberg, Anton Koberger, 1483.
- György 1930 = GYÖRGY József, *A ferencrendiek élete és működése Erdélyben*, Cluj-Kolozsvár, 1930.
- Haag 1989 = Dr. Herbert HAAG, *Bibliai lexikon*, ford. RUZSICZKY Éva, Budapest, Apostoli Szentszék Könyvkiadója, 1989.
- Hozsanna! = *Hozsanna! : teljes kottás népénekeskönyv a Harmat–Sík „Szent vagy, Uram!” énektár énekeivel, kibővítve más régi és újabb magyar és gregorián dalammokkal, valamint a szentmise olvasmányközi énekeivel*, szerk. BÁRDOS Lajos–WERNER Alajos. A liturgikus reform alapján átd. Szent István Társulat, Budapest, 2019²⁹.
- Kájoni 1676 = KÁJONI János, *Cantionale Catholicum*, Csíksomlyó, 1676.
- Kájoni 1719 = KÁJONI János, *Cantionale Catholicum*, második kiadás, szerk. BALÁS Ágoston, Csíksomlyó, 1719.
- Kájoni 1805 = KÁJONI János, *A' Keresztény Katholikusok Egyházi Énekes Könyve*, harmadik kiadás, szerk. ANDRÁSI Rafael, Csíksomlyó, 1805, 1806.
- Kájoni 1921 = KÁJONI János, *Erdélyegyházmegyei énekeskönyv a róm[ai]. kath[olikus] kántorok, a nép és ifjuság használatára*. Régibb és újabb énekeskönyvek-, a kántorok és a nép ajkán élő hagyományos énekekből összeállította és orgo-

- nakisérettel ellátta BAKA János csikszentmártoni ny[ugalmazott] kántortanító. Gyergyószentmiklós, [1921.]
- Kilián 1981 = KILIÁN István, *Magyar Mária-síralmak*, Új Írás XXI(1981), 4. szám, 3–17.
- Kilián–Pintér–Varga 1992 = KILIÁN István, PINTÉR Márta Zsuzsanna, VARGA Imre, *A magyarországi katolikus tanintézmények színjátszásának forrásai és irodalma 1800-ig*, szerk. VARGA Imre, Budapest, Argumentum, 1992.
- Kővári 2007a = KŐVÁRI Réka, *Zenetörténet és népzene – Egy XVIII. századi csíki ferences kézirat dallamai a népzenei gyűjtésekben = Mozart – Liszt – Bartók – tanulmánykötet*, Szeged, SzTE JGYTFK Ének-Zene Tanszék, 2007, 80–98.
- Kővári 2007b = KŐVÁRI Réka, *Interdiszciplináris kapcsolatok népzene kutatói szemmel. Az Etelközi fohászok és a Ferences iskoladrámák (1.) c. kiadványok zenei munkálatairól = Diszciplínák határain innen és túl. Fiatal kutatók fóruma 2. – 2006*, Budapest, MTA Társadalomkutató Központ, 2007, 519–537.
- Kővári 2009 = KŐVÁRI Réka, *Énekek az 1721–1739 között előadott csíksomlyói misztériumjátékokban = Dráma – múlt – színház – jelen. – Tanulmányok a dráma- és színháztörténet köréből*, szerk. CZIBULA Katalin, EMÖDI András, JÁNOS-SZATMÁRI Szabolcs, Oradea, 2009, 241–257.
- Kővári 2012 = KŐVÁRI Réka, „Ad notam...” – énekek és énekelt drámaszövegek három 18. századi csíksomlyói passióban = *Tükröződések – Ünnepi tanulmánykötet Domokos Mária népzene kutató-zenetörténész tiszteletére*, szerk. SZALAY Olga, Budapest, L'Harmattan – Könyvpont Kiadó, 2012, 385–416.
- Kővári 2013 = KŐVÁRI Réka, „Deák–Szentés kézirat. The Deák–Szentés Manuscript, Budapest, Magyarok Nagyasszonya Ferences Rendtartomány – MTA BTK Zenetudományi Intézet, 2013. (Fontes Historici Ordinis Fratrum Minorum in Hungaria – Magyar Ferences Források 6.)
- Kővári 2014 = KŐVÁRI Réka, *Halott melletti imádkozók Gyimesközéplak-Hidegség két pontján = Vallási kultúra és életmód a Kárpát-medencében: Tanulmánykötet a 90 esztendő s Erdélyi Zsuzsanna tiszteletére*, GYÖNGYÖSSY Orsolya – LIMBACHER Gábor szerk., Veszprém, Laczkó Dezső Múzeum, 2014, 243–265.
- Kővári 2016 = KŐVÁRI Réka, A „Nap, Hold és csillagok, velem zokogjatok!” című kötetben közölt 18. századi csíksomlyói passiójátékok énekei = *A szövegtől a szcenikáig: Tanulmányok a dráma- és színháztörténet köréből*, II., szerk. CZIBULA Katalin, DEMETER Júlia, PINTÉR Márta Zsuzsanna, Eger, Líceum Kiadó, 2016 (Régi Magyar Színház, 6), 123–148. Világhálón: <https://iig.uni-eszterhazy.hu/download/J1KfltN38kayntl3iIlSgIqyMKDGDmEkLfhTJ385>
- Kővári 2020 = KŐVÁRI Réka, *Nagyböjti énekek a Deák-Szentés kéziratban – a Kájoni Cantionálétól a népzenei gyűjtésekig (Erdélyben és Moldvában) = Vallási kultúra a Kárpát-medencében. Előadások a Nemzetközi Magyarorságtudományi Társaság VIII. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszusán (Pécs, 2016. augusztus 22–27.)*, szerk. PETI Lehel – TAMÁS Ildikó, Pécs, PTE Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszék, 2020, 225–247.
- Lukács 2000 = LUKÁCS István, *Dramatizirani kajkavski Marijin plač iz Erdelja 1626 – Dramatizált kaj-horvát Mária-síralom Erdélyből*, Budapest, Slovenika, 2000.
- Magyar Katolikus Lexikon = Magyar Katolikus Lexikon I–XIII.*, főszerk. Dr. DIÓS István, szerk. Dr. VICZIÁN János, Budapest, Szent István Társulat, 1993–2008.

- Makula nélkül való tükör 1712* [2015] = *Makula nélkül való tükör, Melly Az üdvözítő Jesus Kristusnak, és Szent Szüléinek életét, úgy keserves kinszenvedését és halálát adgya elé. Melly Superiorok Engedelmébül Szűz, Szent Klára Szerzetében lévő Ujjfalsi Judith által Cseh nyelvből Magyar nyelvre fordítottatott, Es a' tekintetes és nagysagos Ujjfalsi Ujjfalsi Klára Aszszonynak, tekintetes és nagysagos Karancs Berényi György Uram ö Nagysága kedves Házás-társának költségén ki-bocsátattott. Nagy-Szombatban, A' Jesus Társasága Académiája bötűivel 1712. Esztendőben,* s. a. r. FRAUHAMMER Krisztina, Budapest, Pytheas Könyvmanufaktura–MTA–SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport, 2015.
- Mária Anya – Mária Anyánk 2019* = *Mária Anya – Mária Anyánk: Szűz Mária élete és alakja a magyar népi Mária-költészetben Erdélyi Zsuzsanna gyűjtése szerint,* s. a. r., szerk. MEDGYESY S. Norbert. Budapest, Szent István Társulat, 2019.
- MASEN, Jacob, *Palaestra Eloquentiae Ligatae, Coloniae Agrippinae, Apud Iohannem Busaeum,* 1657.
- Medgyesy-Schmikli 2000* = MEDGYESY-SCHMIKLI Norbert, *Csíksomlyói Mária-síralmak elő- és utóélete = A magyar színház születése,* szerk. DEMETER Júlia, Miskolc, Miskolci Egyetemi Kiadó, 2000, 44–65.
- Medgyesy 2002* = MEDGYESY S. Norbert, *Biblia Pauperum a csíksomlyói színpadon – a passiójátékok előképrendszere = Mindent az Evangéliumért – Gyürki László 70. születésnapjára,* szerk. FANCSALI Andrásné, Soós Viktor Attila, Körmend, Körmendi Szent Erzsébet Plébániahivatal Képviselőtestülete, 2002, 211–249.
- Medgyesy-Schmikli 2003* = MEDGYESY-S[CHMIKLI] Norbert, *Johannes Gritsch devóciós passiójának nyomai a csíksomlyói színpadon = A magyar színjáték honi és európai gyökerei* 2003, 51–63.
- Medgyesy-Schmikli 2004* = MEDGYESY-SCHMIKLI Norbert, *Paksi Márton György énekeskönyvének dramatikus elemei = Variációk. Ünnepi tanulmányok M. Kiss Sándor tiszteletére,* Szerk., ÖTVÖS István, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar, Piliscsaba, 2004, 67–94.
- Medgyesy-Schmikli 2005* = MEDGYESY-S[CHMIKLI] Norbert, *A ferences és a jezsuita nagypénteki színjátékok néhány összefüggése a barokk kori színlapok tanúsága szerint = Labor omnia vincit: Tanulmányok Tüskés Gábor 50. születésnapjára,* szerk. BRETZ Annamária, CSÖRSZ Rumen István, HEGEDŰS Béla, Budapest, Balassi Kiadó, MTA Irodalomtudományi Intézet, 2005, 50–54.
- Medgyesy S. 2009* = MEDGYESY S. Norbert, *A csíksomlyói ferences misztériumdramák forrásai, művelődés- és lelkiségtörténeti háttere,* Piliscsaba–Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK, Magyarok Nagyasszonya Ferences Rendtartomány, 2009. (Fontes Historici Ordinis Fratrum Minorum in Hungaria – Magyar Ferences Források, 5. – PPKE BTK Művelődéstörténeti Műhely, Monográfiák, 1.) Világhálón: <https://edok.gyorikonyvtar.hu:443/hu/book/-/record/kkkmk3007969>
- Medgyesy S. 2010* = MEDGYESY S. Norbert, „*Pro Festo Corporis Christi*” – *Eucharistia-vita (1727) és úrnapi játék Csíksomlyón* = A Csíki Székely Múzeum Évkönyve 2009, sorozatszerk. MURÁNYI János, Csíkszereda, Csíki Székely Múzeum, 2010, 345–364.
- Medgyesy S. 2013* = MEDGYESY S. Norbert, *Úrnapi játék Csíksomlyón, a XVIII. században: Szövegkiadás és elemzés = Nyolcszáz esztendő a Ferences Rend:*

- Tanulmányok a Rend lelkiségéről, történeti hivatásáról és kulturális-művészeti szerepéről*, szerk. MEDGYESY S. Norbert, ÖTVÖS István, ÖZE Sándor, Budapest, Magyar Napló, 2013. (Művelődéstörténeti Műhely, Rendtörténeti konferenciák, 8/2), 1088–1108.
- Medgyesy S. 2017 = MEDGYESY S. Norbert, *Nagypénteki énekek a Kájoni-Hymnariumban: népszolozsma, stációs népének vagy korai passiójáték? = Népének és gyülekezeti énekek a 17. századi Magyarországon*, szerk. SZÁDOCZKI Vera, MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport, Budapest, 2017 (Pázmány Irodalmi Műhely, Lelkiségtörténeti tanulmányok, 16.), 91–110. Világhálón: http://real.mtak.hu/64792/1/Nepenek_gy%C3%BClekezeti%20%C3%A9nekek.pdf
- Medgyesy S. 2017a = MEDGYESY S. Norbert, *Ördögszerepek a 18. századi csíksomlyói színpadon = Jégtörő írók. Tamási Áron- és Sütő András-émlékkonferencia, 2016. szeptember 20.*, szerk. ABLONCZY László, Magyar Művészeti Akadémia Kiadó, Budapest, 2017, 99–118.
- Medgyesy S. 2019a = MEDGYESY S. Norbert, *Iskoladrámák: Színjátékok, énekek és ünnepek a XVII–XVIII. századi magyarországi iskolakultúrából*, Budapest, Magyar Művészeti Akadémia Kiadó, 2019.
- Medgyesy S. 2019b = MEDGYESY S. Norbert, *Népének és iskoladrámák az Oltáriszentségről a 17–18. századi Magyarországon = Agnus Dei: Az Oltáriszentség tisztelete Magyarországon*, szerk. RÁKOSSY Anna, KONTSEK Ildikó, Esztergom, Keresztény Múzeum, 2019, 54–71.
- Medgyesy S. 2020a = MEDGYESY S. Norbert, *A theatrum sacrum elemei a Kájoni-Hymnarium nagypénteki paraliturgikus tételeiben*, Magyar Egyházzene XXIV (2016–2020), 4. szám (2019/2020), 361–400. Világhálón: https://egy-hazzene.hu/wp-content/uploads/2020/09/361-400_Medgyesy-S.-Norbert.pdf
- Medgyesy S. 2020 = MEDGYESY S. Norbert, *Eucharisztia és úrvacsora a magyarországi vallási kultúrában 2*, szerk. BARNA Gábor, Szeged, Szegedi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, 2020 (Szegedi Vallási Néprajzi Könyvtár, 56), 175–186.
- Minorita iskoladrámák* = KILIÁN István (s.a.r.), *Minorita iskoladrámák*, Régi Magyar Drámai Emlékek XVIII. század 2, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1989.
- Misztériumjátékok 1. 2016 = Misztériumjátékok 1. = Színjátéka – Régi magyar iskolai színjátékok 2.* (CD-melléklettel.), sorozatszerk. PINTÉR Márta Zsuzsanna, s. a. r., szerk. MEDGYESY S. Norbert, a CD hangmérnöke: NÉMETH István, Budapest, Protea Kulturális Egyesület, 2016. A világhálón: <http://publikacio.uni-eszterhazy.hu/4590/> (2020. április 21.)
- MTA BTK Zenetudományi Intézet Hangarchívum = *Zenetudományi Intézet Hangarchívum, Digitális közreadás*, szerk. BÓLYA Mátyás, ELKH BTK Zenetudományi Intézet, 2021. <https://zti.hungaricana.hu/>
- Muckenhaupt 1999 = MUCKENHAUPT Erzsébet, A csíksomlyói ferences könyvtár kincsei. Könyvleletek 1980–1985*, Budapest–Kolozsvár, Balassi–Polis Kiadók, 1999.
- Nagy Szilvia 2003 = NAGY Szilvia, *Motívumátvételek néhány csíksomlyói drámában = A magyar színjáték honi és európai gyökerei* 2003, 43–50.
- Nap, hold és csillagok... = „Nap, hold és csillagok, velem zokogjatok!” Csíksomlyói passiójátékok a 18. századból*, szerk. DEMETER Júlia, utószó PINTÉR Márta Zsuzsanna, latin szöveg KILIÁN István, Budapest, Argumentum, 2003.

- Németh 2012 = NÉMETH István, *Népzenei gyűjtőutak Domokos Máriával = Tükröződések – Ünnepi tanulmánykötet Domokos Mária népzene kutató-zenetörténész tiszteletére*, szerk, SZALAY Olga, L'Harmattan – Könyvpont Kiadó, Budapest, 2012, 771–802 és DVD-ROM melléklet
- Nomina Confratorum* 1925 = *Nomina Confratorum in Domino Defunctorum Provinciae Sancti Stephani Regis in Transsylvania*, Typis Sancti Bonaventurae, Claudiopoli, 1925.
- Pátria = Pátria – magyar népzenei gramofonfelvételek*, szerk, Sebő Ferenc, Fonó Records, Budapest, 2001. CD-ROM (FA-500-3)
- Pintér 1984 = PINTÉR Márta Zsuzsanna, *Az Inductio de passione Christi című iskoladráma = Írók és művek a XVIII. században*, szerk., HARGITTAY Emil és LANCSÁK Gabriella, Budapest, ELTE BTK Acta Iuvenum, 1984, 131–201.
- Pintér 1987 = PINTÉR Márta Zsuzsanna: *Egy csíksomlyói passiójáték*, Vigília LII(1987), 205–210.
- Pintér 1989 = PINTÉR Márta Zsuzsanna, *Történeti rétegek a ferences színjátékokban = Iskoladráma és folklór. A noszvajai hasonló című konferencián elhangzott előadások*, szerk. KILIÁN István – PINTÉR Márta Zsuzsanna, Debrecen, Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszék, 1989, 125–134.
- Pintér 1993 = PINTÉR Márta Zsuzsanna, *Ferences iskolai színjátszás a XVIII. században*, Budapest, Argumentum, 1993 (Irodalomtörténeti füzetek, 132).
- Pintér 2003 = PINTÉR Márta Zsuzsanna, *Utószó = „Nap, hold és csillagok... 2003*, 659–574.
- Pintér 2003/2015 = PINTÉR Márta Zsuzsanna: *Les mystères de la Passion de Csíksomlyó au XVIIIe siècle: tradition médiévale et forme baroque* = Irena KADULSKA (ed.), *Europejskie związki dawnego teatru szkolnego i europejska wspólnota dawnych kalendarzy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk, 2003, 27–33. / P. M. Zs., *Le théâtre dans le Royaume de Hongrie aux XVIIe et XVIIIe siècles: Textes dramatiques et représentations théâtrales*, Nagyvárad [Oradea], Partium, 2015, 77–84.
- Pintér 2005 = PINTÉR Márta Zsuzsanna, *A magyarországi ferences rend középfokú iskolái a XVII–XVIII. században = A ferences lelkiesség hatása az újkori Közép-Európa történetére és kultúrájára 2.*, szerk. ÖZE Sándor–MEDGYESY-SCHMIKLI Norbert, Piliscsaba–Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar–Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, 2005, 581–592. (Művelődéstörténeti Műhely Rendtörténeti konferenciák, 1/2)
- Pintér 2014 = PINTÉR Márta Zsuzsanna, *A passiójátékok és a kétszintes dráma modellje* = P. M. Zs., *Theatrum és irodalom*, Budapest, Universitas, 2014, 117–128.
- Pintér 2019 = PINTÉR Márta Zsuzsanna, *A megkínzott Test*, Vigília, 2019/5, 500–506. *Publikált népzenei hangfelvételek internetes adatbázisa*, Specifikáció és projectvezetés, Németh István, Programozás és design, Kemecei Zsolt, Digitalizálás, hangrestaurálás Szöllősi Mihály, az internetes elérhetőség főoldala: <http://db.zti.hu/folklor.htm>
- RMDT I. = *Régi Magyar Dallamok Tára I.: CSOMASZ TÓTH Kálmán, A XVI. század magyar dallama*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1958.

RMDT I. = Régi Magyar Dallamok Tára I.: CSOMASZ TÓTH Kálmán, A XVI. század magyar dallama, 2. átdolgozott, bővített kiad., FERENCZI Ilona, szerk., s.a.r., Budapest, Akadémiai Kiadó, 2017.

RMDT II. = Régi Magyar Dallamok Tára II.: PAPP Géza, A XVII. század énekelt dallamai, Budapest, Akadémiai Kiadó, , 1970.

Rózsa 1986 = RÓZSA Huba, Az Ószövetség keletkezése, Budapest, Szent István Társulat, 1986.

Rudasné Bajcsay–Kövári 2012 = RUDASNÉ BAJCSAY Márta – KÖVÁRI Réka, Régi és újabb vallásos énekek a gyimesközéplakiak mindennapjaiban a 21. század elején = Szent helyek, ünnepek, szent szövegek. Tanulmányok a romániai magyarság vallási életéből, szerk. PÓCS Éva, Budapest, L'Harmattan – PTE Néprajz-Kulturális Antropológia Tanszék, 2012, 279–330.

Sávai 1997 = SÁVAI János, A csíksomlyói és a kantai iskola története, Szeged, Agapé Kiadó, 1997.

Sticca 1988 = Sandro STICCA, *The Planctus Mariae in the dramatic tradition of the Middle Ages*, transl. by Joseph R. BERRIGAN, Athens & London, The University of Georgia Press, 1988.

Szendrei–Dobszay–Rajeczky 1979 = SZENDREI Janka – DOBSZAY László – RAJECZKY Benjamin, XVI–XVII. századi dallamaink a népi emlékezetben I–II., Budapest, Akadémiai Kiadó, 1979.

Szentimrey-Vén 2003 = SZENTIMREY-VÉN Dénes, *Egy csíksomlyói moralitás és változatai = A magyar színháték honi és európai gyökerei* 2003, 63–75.

Tüskés–Knapp 2004 = TÜSKÉS Gábor–KNAPP Éva, *Jacob Masen irodalomelméleti műveinek magyarországi hatástörténetéhez*, ItK, 108 (2004), 139–154.

A bibliai szövegeket a Szent István Társulat által először 1976-ban kiadott modern fordításból idéztük (l. *Biblia* 1976):

Biblia. Ószövetségi és Újszövetségi Szentírás, Budapest, Szent István Társulat, 1976.

A régi kifejezések, szavak értelmezésében és a nyelvi magyarázatokban főleg az alábbi szótárakat használtuk:

A Magyar Nyelv Szótára. A Magyar Tudományos Akadémia megbízásából készítették CZUCZOR Gergely és FOGARASI János, I–VI. Pest, Emich Gusztáv akadémiai nyomdásznál, 1862–1874.

A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára I–III., főszerk. BENKÓ Loránd, szerk. †KUBINYI László, PAPP László, Budapest, Akadémiai, 1967–1976.

Új Magyar Tájszótár I–V., főszerk. B. LŐRINCZY Éva, szerk. HOSSZÚ Ferenc et al., Budapest, Akadémiai, 1979–2010. (1979, 1988, 1992, 2002, 2010.)

Rövidítések:

AP Akadémiai pyral-hanglemez az ELKH BTK ZTI népzenei archívumában

Gr Néprajzi gramofonfelvétel

KF Kodály-fonográf-henger

ZTI MD Mini Disc felvétel az ELKH BTK ZTI népzenei archívumában